

40 let MLADIKA

ARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

67
117 986 1996

5 - Filiale di Trieste - dicembre 1996 L. 4000

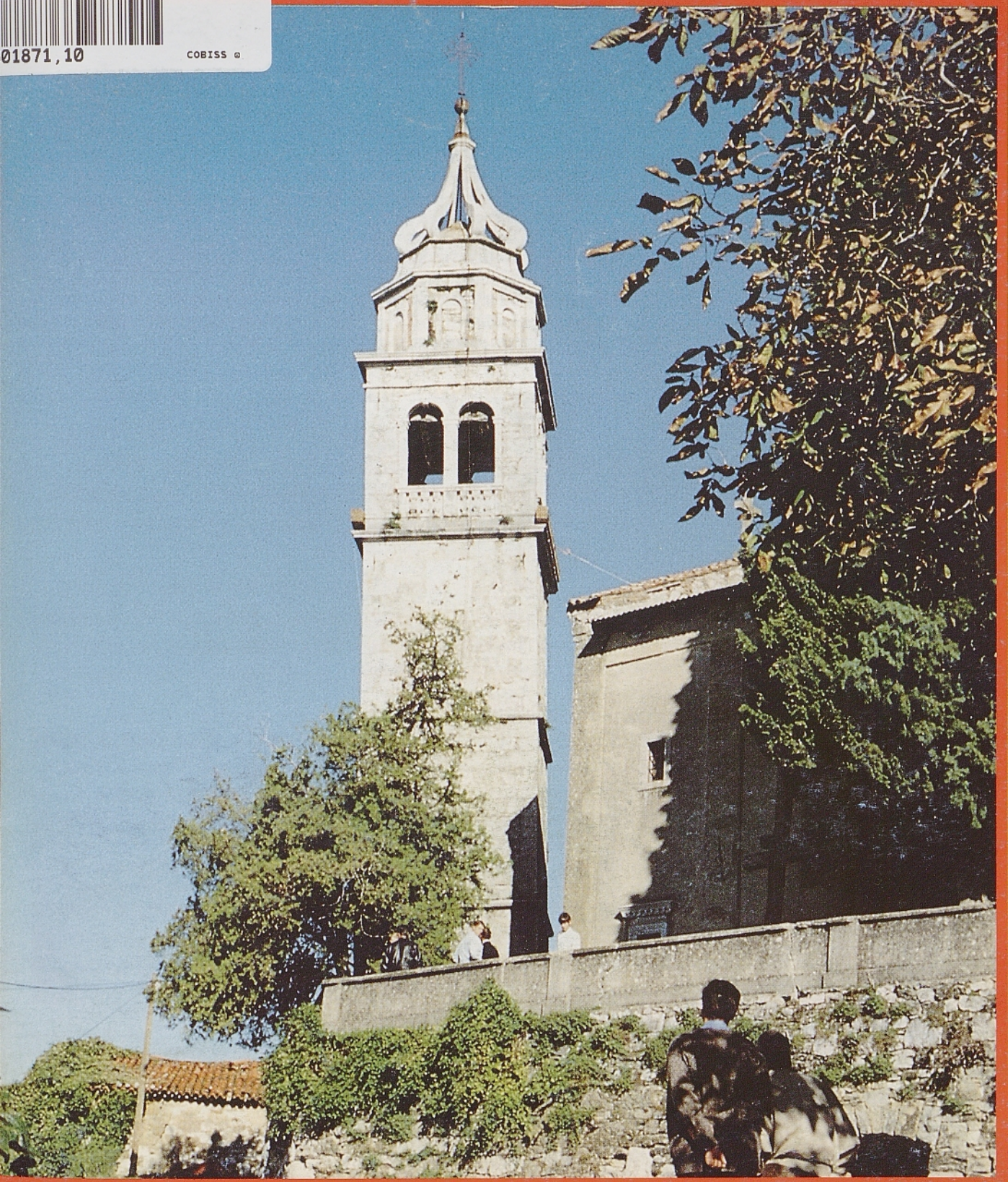
10 - 96

ISSN 1124 - 657X

01871, 10

COBISS ©

MLADIKA 10

IZHAJA DESETKRAT V LETU

LETO XL. 1996

KAZALO

Zvone Štrubelj:	
Pojdimo torej v Betlehem . . .	217
Vladimir Kos:	
Pod zvezdami Božiča . . .	218
Aleksander Furlan:	
Božični večer . . .	218
Leda Dobrinja: Ruta . . .	219
Mogoče vas bo zanimalo	
zvedeti, da . . .	220
Zora Tavčar: Slovenci za danes:	
Ivan Kobal . . .	221
Pod črto: Nesrečno leto 1996 . . .	222
Iz arhivov in predalov:	
Ivo Jevnikar:	
Mož nenavadne energije	
in junaške odločnosti . . .	227
Vladimir Kos: Pesmi . . .	232
Danilo Sedmak: In memoriam	
ak. Anton Trstenjak . . .	233
Bruna Pertot: In tisti	
štrukeljčki iz orehov... . . .	234
Pavle Merku:	
Zbogom, profesor Kandut! . . .	235
Antena . . .	236
Martin Jevnikar: Zamejska in	
zdomska literatura (Kulturno	
ustvarjanje Slovencev v Južni	
Ameriki; Marko Kravos) . . .	242
Ocene: Razstave: Karel Teige;	
Livio Rosignano (Magda Jev-	
nikar); Knjige: Manlio Ceco-	
vini (A.R.); Pietro Zovatto;	
Zbornik Studi slavistici (M.	
Jevnikar) . . .	244
Čuk na Obelisku . . .	248

Na Platnicah: Pisma; Listnica
uprave

Priloga: RAST 108-96

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307
Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
4.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 35.000 lir; nakazati na poštni
tekoči račun 14470348 - Mladika -
Trst. Letna naročnina za Slovenijo
35.000 lir ali enakovreden znesek v
drugih valutah. Druge države 40.000
lir (ali enakovreden znesek v tuji
valuti), po letalski pošti 50.000 lir.

Tisk in fotostavek:
"graphart", Trst, Drevored D'Annunzio 27/E
tel. 040/772151

NAJ ŽIVI KRITIKA

Pred dnevi sem v letošnji novembrski številki vaše revije prečital, kako se norčujete iz naše politične stranke Krščansko-socialne unije, kateri imam čast predsedovati. V okviru nekakšnega pisma Edvarda Kardelja iz onostranstva ste med drugim zapisali:

"A najboljšo potezo si je zamislil Miklavčič s svojo Krščansko-socialno unijo (samo besedo bi izbral boljše, unija se rima z deponija...). A tu mu je treba pomagati. V anketi, katero straniko bi Slovenci volili, je namreč Unija dobila 0,00%. To se pravi, da bo tenko piskala, če ne boste usmerili vanjo nekaj sto ali tudi tisoč volivcev iz ZLSD. Žrtve morajo biti. Sufilirajte Miklavčiču, naj da med kandidate kakšnega duhovnika (pa ne poročenega...), magari brihtnejšega od Mikuža... Še rajši seveda kakšnega škofa."

Očitno je, da uživate in triumfirate nad porazom naše stranke pri držav-

nozborskih volitvah 10. novembra, ko je KSU dosegla le 0,45% glasov. Mi težko uspevamo v današnjem vzdušju družbeno-politične reakcije in revanšizma, da bi ohranili socialno napredno zgodovinsko izročilo Evangelista Kreka in Edvarda Kocbeka, medtem ko vam dobro uspeva postajati naslednik Mahničevega "Rimskega katolika" od 100 let nazaj. In nam v tem slogu ne utemeljeno podtikate "poročenega duhovnika" itd. Vendar gre tudi za žalitev, ki si je ne bi smeli privoščiti, ko KSU primerjate z deponijo, po slovensko s smetiščem.

Ker ima vaša revija sedež v Italiji, nimamo pravne možnosti doseči, da javno objavite naš odgovor in vaše opravičilo. Ker pa vsako leto ravno preko vas prejemam vabila z dnevnim redom za "Drago" - doslej sem se je vedno z velikim veseljem in z najboljšimi nameni udeležil že 19-krat - vas prosim, da

dalje na 3. strani platnic <→

Vsem zvestim bralcem, naročnikom in sodelavcem doma in po svetu želimo srečen Božič, zdravo in veselo novo leto 1997!

V novo leto stopamo z zaupanjem in vero. V vrtincu dogodkov, ki nas včasih spravljajo v obup, zaupamo v prihodnost, v zvestobo, delavnost in sposobnost naših ljudi.

V upravi smo razmišljali o zvišanju cene in naročnine. A smo se končno odločili, naj ostane cena ista tudi prihodnje leto. Računamo na vašo radodarnost in pomoč. Če v teku leta ne bo večjih sprememb in finančnih pretresov, bomo vzdržali. Naj korajža velja!

O Božiču 1996

Uredništvo in uprava

SLIKA NA PLATNICI: Na fotografiji je cerkev na Primorskem, ki tekmuje s stolpom v Pisi. Značilen zvonik je nagnjen in na vrhu dosega skoraj poldrugi meter odklona od navpičnice. V katerem kraju se nahaja cerkev na fotografiji? To je nagradno vprašanje v tej številki. Tri pravilne odgovore bomo nagradili s knjižnim darom naše založbe.

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Breda Susič, Marko Tavčar, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silviya Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemas, Adrijan Pahor, Brunna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebulja, Peter Rustja in člani uredniškega odbora.

Pojdimo torej v Betlehem in pogledjmo to, kar se je zgodilo

“In ti Betlehem, dežela Judova, nikakor nisi najmanjši med Judovimi voditelji; iz tebe bo namreč prišel vodnik, ki bo pasel moje ljudstvo Izrael” (Mt 2,6)

Betlehem z okolico je danes del svobodnega palestinskega ozemlja. Kadar so v deželi etnični in politični konflikti med Izraelci in Palestinci, se dogodi, da do Betlehema, ki je le 9 kilometrov oddaljen od Jeruzalema, sploh ne moreš priti. Mestece, ki danes šteje nekaj nad deset tisoč prebivalcev, je tipično arabsko naselje s karakteristično tržnico in ozkimi ulicami. Število kristjanov je močno upadlo, večina je že muslimanska. Izraelci skušajo v Betlehem in okolico infiltrirati svoje ljudi in razširiti svoj vpliv. Bazilika z votlino Jezusovega rojstva je tako kot nekateri drugi sveti kraji edinstven dokaz razcepčnosti med kristjani. Delijo si jo in se zanjo prepirajo katoličani, Grki in Armenci. To žalostno stanje nekdam tako veličastne cerkve, je v nebo vpijoč simbol gorja, ki so ga rodili nesrečni verski razkoli. Zato je Betlehem danes živa slika absurdnih človeških razdelitev in meja, ki jih ljudje ustvarjamo. Papež Janez Pavel II. za jubilejno leto 2000 načrtuje slovesno praznovanje v Betlehemu, Jeruzalemu in na Sinaju ob navzočnosti vseh treh monoteističnih religij: judovstva, islama in krščanstva. Kdo ve kako bo takrat z Betlehemom?

Tudi Trst je v tem smislu podoben Betlehemu. Kaj ne zadevamo iz dneva v dan ob meje, razdelitve, razprtije, ki izzivajo prikrita ali očitna nasilna dejanja? Zidovi in meje nas določajo do take mere, da kdo od mladih razmišlja, kako bi bilo bolje živeti drugje, kjer je okolje manj konfliktno in dopušča bolj umirjeno življenje. Isti slovenski zamejski prostor si tako kot baziliko Jezusovega rojstva ljubosumno delimo in s tem mladim zagotovo ne pripravljamo lahke bodočnosti.

Betlehem. To ime je v božičnih dneh simbol za harmonijo, mir in dobrohotne želje, za tisti mir, ki ga svet ne more dati. Toda v ta Betlehem je treba priti. Tudi ob rojstvu božjega Sina so bili tam le tisti, ki so se vabilu odzvali.

Marija kot prva povabljenka. Ona je bila o dogodku najprej obveščena, že devet mesecev poprej po angelovem oznanjenju: “Ne boj se, Marija, kajti našla si milost pri Bogu. Glej, spočela boš in rodila sina, in daj mu ime Jezus” (Lk 1,30-31). Vse stvarstvo je v silnem hrepenenju po odrešitvi tedaj zadrževalo dih in pričakovalo njen odgovor, njen da. In v nenavadno čisti duši je zazvenela molitev: “Glej, Gospodova služabnica sem, zgodi se mi po tvoji besedi” (Lk 1,38).

Jožef, Marijin mož, sopotnik Odrešeniku in njegovi materi. Tudi on je povabilo prejel že dolgo poprej. Za ženo naj bi vzel Marijo iz Nazareta, ki je brez njegove vednosti postala noseča. V trenutkih mučnih dvomov se je odločil, da jo bo na skrivaj odslovil. Bil je preprost človek, po naravi delikaten, pravičen in pokončen. Po pravilih bi jo moral naznaniti javnosti, kar bi izzvalo škandal ali celo javno smrt s kamenjanjem. Zaročeni Jožef trpi in ker ljubi svojo zaročenko Miriam, si bolečino drži znotraj. Bogu prepusti skrb, da sodi o nerazumljivem dogodku. Tako se pridruži Marijini notranji drži, saj tudi ona Bogu zaupa nalogo, da jo opraviči pri Jožefu. In zares, sam božji angel mu sporoči; “Jožef, Davidov sin, ne boj se vzeti k sebi Marije, svoje žene; kar je spočela, je namreč od Svetega Duha” (Mt 1,20). V medsebojnem spoštovanju in v globoki veri sta se njuni srca spet našli in združili za vedno!

Med povabljenimi so bili tudi pastirji, reveži. V mrzlih nočeh in v deževnih zimskih dneh še danes palestinski pastirji vodijo svoje črede v skalne votline okrog Betlehema. Živijo na prostem, so tudi umazani, neuki in nešolani. Pri nas bi rekli cigani. Z veseljem sprejmejo povabilo angela in nemudoma odgovorijo: “Pojdimo torej v Betlehem in pogledjmo to, kar se je zgodilo in kar nam je sporočil

⇒

Vladimir Kos

Pod zvezdami Božiča

*Že vem,
kaj se na Sveti bo večer z menoj zgodilo,
ko bom čisto sam.
Odšel bom v srcu
daleč v belo smer,
k zamrzli reki, k snežnatim goram,
pod zvezdami,
pod zvezdami mladosti.*

*Vesel bom stopil
v svetlo cerkvico,
obdan od pesmi ljubemu Bogu;
spet prišel je kot Dete
na zemljo,
med drobne hiše našega rodu
pod zvezdami
pod zvezdami prostosti.*

*Še jaz bom pel,
kot peti zna srce,
obdano od kristalnega snega,
hvaležno
za na slami Detece,
da bi nas ne bilo več strah
neba
nad zvezdami,
nad zvezdami Skrivnosti.*

Gospod" (Lk 2,15). Prav oni so prvi dvorjani novorojenega kralja. Devet kilometrov od tam v velikem luksuzu živi kralj Herod. V Betlehemu je revščina in nedolžnost, v Jeruzalemu, na Herodovem dvoru, pa razkošje, veliko bogastvo, toda tudi sumničenje, maščevalnost in nasilje.

Dvorjani kralja brez kraljestva so tudi trije modri, učenjaki z Vzhoda. Navajeni so, da preverjajo svoje znanje in hipoteze, zato sprašujejo: "Kje je ta, ki se je rodil kot judovski kralj? Videli smo namreč, da je vzšla njegova zvezda, in smo se mu prišli poklonit" (Mt 2,2). Pustili so svoje raziskave in knjige ter sledili zvezdi vodnici. Vabilo v Betlehem je prišlo iz preprostosti njihovega srca. Njihova pot do novorojenega Odrešenika je po obliki različna od poti pastirjev, po vsebini je pa ista. Pastirji in modri imajo preprosto, razpoložljivo in odprto srce.

Odprto srce, to je ključna beseda in vstopnica v tisti Betlehem, ki je v teh dneh postal simbol harmonije, sožitja in miru. Povabljeni k prvim jaslicam v Betlehemu nas učijo tega, kar nam oznanja Jezusov vzklik: "Blagor ubogim v duhu, kajti njihovo je nebeško kraljestvo" (Mt 5,3). Nihče ne more priti k Jezusu in ne k polnemu razumevanju njegovega veselega oznanila, če nima odprtega srca, očiščenega sle po bogastvu, oblasti in samozadostnosti. Pred betlehemskega otroka ne moreš, če prej sam ne postaneš otrok!

Tudi ti in jaz sva povabljeni v Betlehem, da za ta Božič vsaj malo počlovečiva okolje, v katerem živiva. V Betlehem so bili povabljeni tudi drugi, ki so vabilo zavrnilo: jeruzalemski pismouki in farizeji, svetovalci kralja Heroda, Herod sam, vsi tisti, ki so preko njih zvedeli za dogodek. Ostali so v ritmu vsakdanjika, ker so bili polni samih sebe, napihnjani z željo po oblasti, trdno zaverovani v svoje človeške gotovosti. Uvrstiva se lahko med povabljene ali tiste, ki jim za vabilo ni bilo mar. Če se odločiva za pot v Betlehem, bodo angelske trombe z betlehemskih pastirskih poljan tudi v najinem okolju zapele: "Slava Bogu na višavah in na zemlji mir ljudem".

Zvone Štrubelj

Aleksander Furlan

Božični večer

*Sveče na oknih gorijo,
zunaj je mrzel večer;
Mariji ob poti svetijo,
ko strehe ne najde nikjer.*

*Na hišnih vogalih burja zavija,
ko z Jožefom gresta skoz vas.
Prosi in trka na vrata Marija,
mudi se, ker hitro se bliža njen čas.*

*"Kar tu - reče Jožef - zdaj bova ostala,
saj tukaj je varno zavetje;
na slamici bova mu mehko postlala,
žival bo skrbela za gretje."*

*Vse tisto noč se je prav obrnilo.
Že v jaslih se fantek smeji.
Pridite k hlevcu, to je povabilo,
nocoj se ves svet veseli!*

Ruta

Leda Dobrinja

Vsak večer so se fantje zbrali pod cipresami. Iz vsake hiše se je kdo vzel in se napotil proti daljnemu delu vasi. Gruča se je širila in ko je padel mrak, so naredili dve vrsti in se pojoč napotili na gornji konec vasi. Pred cerkvijo so se obrnili in počasi odpeli nazaj proti gostilni. Tam so dolgo v noč moževali. Med prvimi je pod cipreso vedno stal Dolfo. Med zadnjimi je može zapuščal Dolfo.

Nekega dne pa se je iz družbe izmuznil prej kot ponavadi. Iz gostilne se je odplazil, ko je bila družba še močno razgreta. Vsak večer jih je zapuščal malo prej, po nekaj mesecih pa je iz vrste izstopil, že ko je bilo konec odhoda. Nato je izginil za cel teden. Nihče ni vedel, kam je šel. Po enem tednu se je vrnil. K hišam se je prikradel po skriti stezi. A ni ga neslo k fantom, najprej je zavil k Urši. Posedel je malo z njo, jo vprašal, kako gre in kako je z otroki. Nato je vstal in ji ob odhodu v roko stisnil mali zavitek. Tudi sedaj ni šel pod cipreso, ampak se po samotni stezi potuhnil naravnost k materi.

Kmalu se je odpravil počivat. Za njim je bil dolg teden kopanja. Bil je utrujen in telo ga je bolelo, a zaspati ni mogel. Srce mu je tiho pelo, ko je v mislih premeril zadnji teden. Trdo delo na mandriji, zadovoljni obraz gospodarja in plačilo. Nato pa spuščanje po prašni poti proti mestu na trg in postajanje pred pisarnimi stojnicami, kjer se je s prodajalko pogodil za ugodno ceno darilca.

Tudi pri Urši je bilo vse tiho. Ko so otroci šli spat, je odprla zavitek. Med rjavim papirjem se je razprla velika živopisana ruta. Po njej so bili posejani rdeči in oranžni cvetovi, robove pa so krasile dolge židane rese. Pomerila si jo je, nato pa spet zavila v papir in jo položila na dno skrinje. Tudi ona ni mogla zaspati. Že dolgo ni bila tako živa in polna mladosti kot tisti večer. V letu dni, odkar je umrl njen mož, ni poznala drugega kot delo za svoje otroke.

Dolfo se je še večkrat vračal in posedel z njo. Tu pa tam ji je pripravil drva in pokosil travnik. Pozimi pa ji je okopal cel vinograd. Na spomlad se je preselil k njej. Kmalu se ji je zdelo gorje, ki ga je prestajala sama, daleč. Zvečer sta zamaknjena sedela pri ognju in nista mogla verjeti, da se jima je sreča tako nasme-

nila. On je obdeloval polja, ona je skrbela zanj. Otroci so se radi zadržali v vasi in ju puščala sama. Kdaj pa kdaj, ko je bil on v njivi, je stopila do skrinje. Iz nje je potegnila zavitek, ga odprla in gladila mehko tkanino.

Poletje in jesen sta minila kot v sanjah, z zimo pa je začelo Uršo zebsti. Hitro se je utrudila in nič je ni moglo zagreti. Zjutraj je malo pospala in med delom se je večkrat usedla, pa se je vseeno vse bolj vlekla po kuhinji. Spomladi je še bolj opešala in obležala. Sosede so hodile k njej in jo bodrile. Dolfo je k njej poslal staro štrigo. A nič ni pomagalo. V maju je spoznala, da je blizu smrti.

Poklicala je svoje otročičke in jim povedala, da odhaja. Nato se je poslovila od Dolfa:

“Skrbi zanje.”

Napravila si je še obleko, vrezano v pas, iz temno modre tkanine, z belimi kvačkanih čipkami okrog vratu in nove čevlje. Ob zadnji uri je poklicala k sebi še sosedo:

“V tole me oblecite. In k meni položite ruto.”

Otroci so zvečer zaspali, Dolfo pa je celo noč tiho tožil:

“Urša, Urša, nikoli jaz tebe ne bom pozabil. Vedno bom s tabo.”

Urša mu je nežno odgovorila:

“Zadosti sem imela od tebe. Jaz bom s sabo vzela svoje, ti imej svoje.”

Drugo jutro je bila Urša mrtva. Dolfo je molče skuhal obed, ko so jo sosedo pripravljale za odhod. Umile so jo, uredile nohte in lase, oblekle temno modro obleko z belo čipko okrog vratu in ji nataknille čevlje. Nato so ji v roko vpletle še kronico in položile svečo. Zvečer, ko so prišli ljudje, je bila lepa kot novica. Ljudje so se dolgo v noč pomenkovali pri ognjišču. Le Dolfo je tiho čemel v kotu.

Drugi dan ob štirih so Uršo pokopali. Pogrebci so prišli od vsepovsod. Na pogrebu pa je bilo tiho, le od otrok se je čulo ihtenje.

Dolfo se še dolgo za tem ni mogel pomiriti. Gospodinjal je, kot je mogel in znal, najraje pa je otrokom kuhal šugo. Pri tem je lahko stal ure in ure pri ognju. Dodajal je v lonec vrtne začimbe in dolgo mešal po kozici pred sabo. Pri tem se je pogovarjal z njo:

⇒

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da se je prvega občnega zbora CMD (Ciril-Metodijskega društva katoliških duhovnikov), ki je bil oktobra 1950 v Ljubljani, udeležilo 142 izvoljenih kandidatov, od katerih je bilo 75% sodelavcev Udbe...
- da se je prva religija na svetu pojavila v Avstraliji, in sicer pred 6000 leti, dva tisoč let pred nastopom hebraizma in 2500 let pred nastopom hinduizma...
- da trenutno študira v Sloveniji 56 študentov iz zamejstva in tudi iz najrazličnejših držav, od Venezuele do Kanade in Avstralije...
- da je v Ameriki prišel na dan nov dokument o Frideriku Baragu, članek geologa Ducatela, ki z občudovanjem govori o dobrotah slovenskega blagovestnika...
- da je v času volitev v Sloveniji ljubljanski časopis Demokracija objavil delen seznam konfidentov Udbe na Štajerskem in da med njimi prednjačijo inženirji...
- da v Sloveniji zanika Božji obstoj 4% ljudi, mašo pa obiskuje samo 20%...
- da je znani mednarodni trafikant Oman v nekem intervjuju izjavil, da ima dokumente, ki bi objavljeni prisilili predsednika Kučana k odstopu...
- da je letos minilo petsto let, odkar so bili Židje izgnani iz notranjeavstrijskih dežel in posebno iz Štajerske, in da se bo Maribor, kjer še stoji sinagoga, prihodnje leto spomnil tega dogodka z dvema kulturnima prireditvama, januarja s slovenskim, jeseni pa z mednarodnim simpozijem...
- da v Sloveniji prihaja zadnja leta do 300 in več domačih patentnih prijav na leto...
- da so profesorji Škofijske klasične gimnazije v Šentvidu vnesli na mednarodno računalniško mrežo INTERNET podatke o tej šoli...
- da je v pravkar izšli knjigi Manlia Cecovinija *Assieme all'albero che deve morire - Skupaj z drevesom*, ki mora umreti tudi zapis o znani samotarki Efi, o kateri je na slovenski strani že pisal Vinko Beličič...

“Moja zlata Urša, kako je s tabo, si mirna na onem svetu?”

Njegove jedi, pripravljene iz samih skromnih sestavin, so bile na koncu okusne in slastne. Otroci so odhajali spat siti. Starejša dva sta odšla na pod sama, mlajša pa se je stiskala pri njem. On je dolgo v noč bedel in čakal nanjo.

Po enem mesecu, ko se je že malo potolažil, ga je sredi noči nekaj zbudilo. Zdelo se mu je, da nekaj sliši. Z upanjem je prižgal svečo. Nikogar ni bilo. Čez nekaj časa jo je ugasnil in poskušal zaspati. Tedaj se je spet nekaj oglasilo. Kot da nekdo seje po podu pšenico. Spet je prižgal svečo in pogledal okrog. Spet nič ni bilo. Sklonil se je pod posteljo in šel še v sosednji prostor. Mogoče se mu je samo zdelo. Ugasnil je luč in zaprl oči. Komaj je bila v prostoru tema, se je spodaj v kleti spet nekaj začulo. Odpravil se je po stopnicah v spodnji prostor. Vse je pregledal, in ko ni bilo nič, jo je iz vsega srca zaprosil:

“Zakaj se ne pokažeš, kaj hočeš?”

Nobenega odgovora ni bilo, le v sebi je začutil nek mir. Zatem je kmalu zaspal. Komaj ga je zazibalo v san, se mu je prikazala Urša. Stopila je do njega, ga pobožala in nežno rekla:

“Kar spi. Zadosti sem imela od tebe. Jaz bi vzela svoje, ti imej svoje.”

Nasmehnila se mu je in izginila. Dolfo se je prebudil. Ni vedel, kaj bi njene besede pomenile. Tudi drugi dan in kasneje, ko je delal na njivi ali pri hiši, je mislil nanjo. Kaj ima še na tem svetu? Kaj je njeno, otroci, borno imetje? Odšel je in odprl skrinjo. Vezene rjuhe, prti, ki jih je zapustila za svoje deklice. Mašne bukvice. Zavitek. Odgovora pa ni bilo.

Dokler nekega večera niso bili pri ognjišču in so se ženske menile. Sosea je rekla:

“Je rekla Urša, da ji damo ruto v banko. A kaj bo Urša z ruto, smo jo spravile za otroke, za doto.”

Drugi dan je Dolfo spet kopal pred brajdo. Pod večer pa je prišel domov prej kot po navadi. Pripravil je ogenj, šel v kambro do skrinje, iz nje vzel zavitek in pod srajco spodvezal ruto. Odplazil se je od doma in se pod hišami približal pokopališču. Stopil je do groba in se tam zadržal kakšno uro. Nato se je že v trdi temi spet spustil proti domu. Z otroki so povečerjali in zaspali.

Od tedaj več ni strašilo. On je skrbno izpolnjeval njeno zadnjo željo in skrbel za otroke. Imel jih je rad. Najraje je imel najmlajšo. Tudi ona je imela Dolfa rada in sčasoma mu je začela postajati malo podobna. Imela je enake ali podobne počasne gibe in milino.

Z leti so otroci zrastle in odšli. Dolfo se je vedno z nežnostjo spominjal Urše, tih in srečen. Ona je imela njegovo ruto, on pa mirno srce na tem svetu.

Slovinci za danes

Zdomstvo - Emigracija

Ivan Kobal, tesar, zemljemerec, pisatelj, Sidney, Avstralija

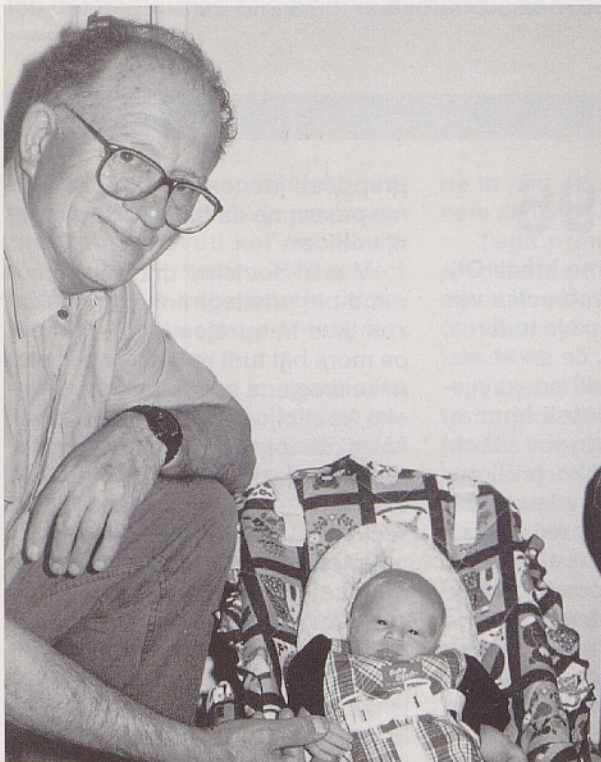
Odkar nekaj časa živim daleč od kulturnih središč, mi je malo manj lahko "uloviti" kakega zanimivega Slovenca na tujem. Intervju, ki mi je bil poslan iz Pariza, je podjetje za hitro pošto zgubilo nekje med Ljubljano in Parizom!!! Tako sem skušala ujeti prav tako zanimivo osebo iz Avstralije, človeka mnogih poklicev, publicista, organizatorja, ki je v zrelih letih izdal knjigo v angleščini, pred nekaj leti pa mu je izdala knjigo, tokrat slovensko, Mohorjeva v Gorici.

Pisatelj Ivan Kobal je bil tik pred odhodom s počitnic na Koprskem, tako sva se zmenila, da pridem jaz s Štajerskega, on s Kopskega - v Trst. Avtobusne zveze so bile zanj slabe in ostalo nama je razmeroma malo časa; marsikaj bi ga bila še rada vprašala, a bistveno sva le izčrpala.

Glede na izjemno življenjsko usodo, nenavadno voljo do življenja, široko poklicno izobrazbo, ki si jo je na vseh področjih pridobil kot samouk z dopisnimi šolami in tečaji, pa s sposobnostjo, da napiše zajetno knjigo kar v dveh jezikih, - ob vsem tem sem si tega samorastnika predstavljala kot živahno, zgovorno, odločno osebo, ki kar prši od podjetnosti in samozavesti. Toda na openskem vogalu mi je prišel naproti tih in gosposki, zadržan in tako naravno skromen gospod, kakor da ne bi bil nikdar zapustil rodne Vipavske in doživel po svetu prave življenjske odisejane. Krotek in bolj nežne kot drzne nravi je tudi svojo zgodbo pripovedoval umirjeno, bolj realist kot sanjač, tako da le njegove oči izdajajo njegovo pravo naravo, nekje med železno življenjsko voljo in zasanjano pesniško dušo idealista. Kot takšnega ga boste spoznali tudi iz pogovora in iz dodanega gradiva.

Naj se g. Kobalu in gospe zahvalim, da sta samo zato prišla v Trst. In če sem v naglici zapisovanja navedla kak napačen podatek, se za to opravičujem, saj bistveno vsebine ne bi mogel spremeniti.

Zora Tavčar

Portret Ivana Kobala z vnučkom.

Gospod Kobal, za tako pisano življenje, kakršno je Vaše, bi potrebovala mnogo več časa, kakor ga imava na razpolago, zato bi Vas kar na kratko označila, da ste neke vrste slovenski Jack London, s tolikimi poklici in nekaj avanturistične žilice. Pa začniva kar pri Vašem rodu, pri rojstnem kraju. In pri Vašem življenju od značilnih postaj Vaše mladosti do odhoda v Avstralijo.

Rojen sem bil na Planini pri Ajdovščini leta 1928 malemu kmetu in šivilji. Bil nas je deset otrok, dva sta umrla še majhna, osem nas je še živih, vsi smo poročeni in vsi razen mene žive v Sloveniji.

Šolal sem se v jezuitskem zavodu v Piacenzi. Župnik, učitelj in mama so me pri dvanajstih letih poslali v zavod v upanju, da bom postal duhovnik. Šolanje je bilo zastonj. S priporočilnim pismom so me poslali tja kar samega. Bil sem že takrat uporniški in narodnjak, saj se spominjam, da je ravnatelj zavoda hotel zapisati moje ime s c, a sem pripomnil, drobceni deček, da se moje ime piše Kobal "col kappa"! Tam sem se šolal pet let, do konca vojske v Italiji. Bil nas je 800 učencev, vsi izčrpani, ker je bila v zavodu lakota, in poslali so nas domov. Jaz sem se napotil kar peš, ker skoraj ni bilo vlakov. Celu kovček so mi ukradli

Vipavska lipa pred Kobalovim domom.

po poti; žal mi je bilo posebno za "penkalam" in za nagrado za latinščino.

Kmalu sem ugotovil, da življenje doma ne bo zame. Ko je npr. prišlo do proslave Janka Premrla Vojka, je bilo treba prepevati "Smo Titovi, smo Stalinovi" in tako sem se odločil, da grem čez mejo. Poslovil sem se od domačih. Le starši in brat so vedeli, kam grem. Takoj

čez vinograde je bila meja. Dobil sem tihotapca lisičjih kož in skupaj sva med 6. in 7. januarjem 1947 odšla čez mejo. Poslednjič sem pozdravil svojo dolino že iz Štanjela na angloameriški strani.

Najprej sem bil v Padovi za kuharja v otroški koloniji, tam sem bil tri tedne. Nato sem bil šest mesecev v Milanu v redovni hiši San Fedele za vsa dela. Dva katoliška časnikarja sta mi skušala omogočiti, da bi šel študirat v Švico. Raje sem se vpisal kot begunec za Avstralijo, ker nisem hotel postati Italijan.

Kako ste se vživeli v novo okolje? Kako ste se naučili jezika? In v katerih šolah ste opravili strokovno izobrazbo, saj sem v SPBL brala, da ste mizar,

stavbenik, zemljemerec, pomočnik geologa in še sadjar?

Kot podlago za tuje jezike sem imel pet let v italijanski gimnaziji pri jezuitih latinščino, grščino, francoščino in italijanščino. V begunstvu sem se učil sprva španščine, ko pa smo v taborišču zvedeli, da gremo v Avstralijo, sem začel s študijem angleščine (in sem za začetek bral Steinbecka). Ob prihodu v Avstralijo sem takoj začel z izpisovanjem do 25 angleških besed na dan. Ko sem šel delat, sem po poti ponavljal te besede in zvečer napisal za vsako besedo po en stavek. V osemnajstih mesecih sem že govoril precej dobro angleško, poslušal sem radio in bral časopise. Ves ta čas sem pisal dnevnik v angleščini, italijanščini, slovenščini in francoščini, da bi osveževal znanje jezikov.

Od začetka nismo kot begunci v Italiji imeli ničesar. Za Avstralijo smo podpisali kontrakt, da bomo dve leti delali kjerkoli. S tem podpisom smo imeli zagotovljeno delo, Avstralija pa je s tem dobila težaške delavce. Če si dobil stalno delo, so popustili in si lahko šel delat, kamor si hotel.

Aprila 1950 sem tako prišel v Avstralijo, star 22 let. Sprva sem delal v jeklarni bodečo žico, tja so me pač poslali. To je bilo težko delo. Pozneje sem poskusil zaposlitev pri gradbenih podjetjih, istočasno pa sem pri družini, kjer sem stanoval, postal "deček za vse" in popravil hišo ter se vadil za poznejša zidarska in mizarska dela. Vseh teh del

pod črto

Nesrečno leto 1996

Najraje bi na minevajoče leto pozabili in ga zavrgli kot nadležen in neprijeten spomin, toda arhivi in kronike se polnijo z dokumenti in pričevanji, zato bo leto 1996, tako kot vsa pred njim, ostalo zapisano v slovenski manjšinski kroniki. Želimo si lahko samo, da bi bilo zamcem bolj v poduk kot v pohujšanje, da bi spoznanja zadnjih mesecev spodbudila in krepila predvsem samozavest in samokritičnost, smisel za skupnost in pripravljenost znova začeti naše skupno manjšinsko življenje pri temeljnih.

V prvi polovici leta je kazalo, da se bodo z novo vlado odprla vrata za hitrejše reševanje naših proble-

mov in težav. Ne bomo krivili Oljke, če smo v resnici zabredli v vse hujše težave, vendar pa je tudi res, da ni čisto naključje, če so se nekateri problemi pojavili prav z njenim nastopom. Občutek imamo, kot da so nekateri krogi v visoki državni birokraciji izkoristili enkratno priložnost, da v imenu levousmerjene vlade obračunajo z nadležno manjšino. Krepi se sum, da je v vlado prišla nova garnitura, ki ni poznala teh trikov in ki je dokaj naivno gledala na ta vprašanja. Nesreča je tudi hotela, da je do tega prišlo v trenutku negativne gospodarske konjunktore, kar je še bolj ohromilo večinsko koalicijo, ki ves čas razmišlja samo, kako

prepričati javnost na novo stiskanje pasov, ne da bi izgubila simpatij volilcev.

V krizi socialne države ne moremo biti privilegirani – in to je razumljivo in sprejemljivo – vendar pa mora biti tudi res, da se v imenu neke meglene solidarnosti z večinsko koalicijo, s katero smo šli že nekajkrat lojalno na volitve, ne moremo sprizajziti z logiko številke in ekonomske računice. Jasno je, da radio in TV za manjšino staneta, in prav tako je tudi jasno, da v šoli ni racionalno vzdrževati premajhnih razredov. S čisto ekonomskimi kriteriji ne vzdrži tudi nobena slovenska profesionalna ustanova. Odveč je naštevati naše specifičnosti, na katere je slovenska delegacija na primer zaman skušala opozoriti novega prefekta. Dejstvo je, da je itali-

sem se učil iz knjig, bil sem pravi samouk. Nato sem po korespondenci napravil mednarodni tečaj gradbene stroke. Za izpit sem moral narisati enajst pol z načrti za hišo, z vsemi podrobnostmi. Priučil sem se tudi gradbenemu zemljemerstvu. Prva leta sem delal kot gradbeni delavec, obenem pa sem se začel učiti mizarstva in opravil strokovni izpit za mizarja in tesarja. Moja stroka na tem področju je pohištveno mizarstvo in tesarska dela na zgradbah. Po teh izpitih sem lahko začel delati na zgradbah. Ko so zvedeli, da imam diplomu tudi iz gradbeništva, sem postal desna roka vodje mizarskih del na stavbah. (Delal sem na primer desetnadstropno stavbo s 150 stanovanji. Tam sem meril in vodil dela od začetka do končne faze).

Da bi zaslužil kaj več, sem kupil staro hišo, jo popravil in prodal. Ko sem tako prodal tretjo hišo, sem končno kupil zemljo in izdelal načrt za svoj dom.

Kje živite v Avstraliji? Povejte mi kaj o svojem domu in njegovi okolici.

Živim v zahodnem predmestju Sydneja, v kraju Rydalmere, 20 kilometrov od središča bučnega velemesta. To je razsežno naselje enostanovniških hiš, po večini enonadstropnih, obdanih z vrtovi. Tu vlada čudovit mir. V Sydneyu je s predmestji vred že štiri milijone ljudi in ta predmestja se skoraj že združujejo z mestom, pri nas pa je še čudovito mirno. Teren je valovit, razgiban, imamo celo potok in park, kjer hodiš tričetrt ure sko-

zi samo zelenje. Tu je veliko evkaliptusov in drugega za Avstralijo značilnega drevja.

Pred našo hišo stoji lipa, "priseljena" iz Slovenije, prinesla mi jo je bratova žena iz Vipavske doline, zdaj se je že razrasla v pravo košato slovensko lipo. Okrog hiše imam veliko cvetja pa trto - izabelo za senco in kot pravi Vipavec tudi brajdo raznih odličnih trt. Pa zelenjavne grede in sadni vrt, ki je moj konjiček. Imam limono, pomarančo, mandarino in imenitno hruško s sadovi kot otroškimi glavami.

Hišo sem zgradil sam. Z dopisno šolo sem se izučil tako gradbene kot mizarske stroke in tako postavil hišo po svojem okusu in ta je zdaj naš dom.

Kaj vas je "neslo" v Snežne gore, kjer ste dejavno sodelovali pri gradnji velike mreže hidrocentral?

Kobalova družina.

pod črto

janski birokratski aparat izkoristil prav to vlado, da nas je preprosto začel obravnavati kot anonimen del celote, v primeru TKB pa kot tujek, ki ga je treba odstraniti, za kar ima, to moramo priznati, formalno opravičilo.

Po vsem, kar se je zgodilo, bi pričakovali, da se bodo končno pojavili glasovi kolektivne vesti, da bi prebudili iz globine (s socialističnim denarjem narkotizirane) zavesti spoznanja, ki so potrebna, da se lotimo na drugačni osnovi našega organiziranega skupnega življenja, mu damo nove, zdrave vsebine, mu postavimo nove cilje, ki ne bodo imeli nič skupnega z megalomanskimi načrti prejšnjih monopolizatorjev, in si izberemo predstavninstvo in organe, ki bodo upoštevali različne komponente manjši-

ne in njih objektivno težo v skupnem življenju.

Tega premika nismo zaznali, predvsem ne v tistih vrstah, ki nosijo največ odgovornosti za tragični jesenski polom v Gospodovem letu 1996.

V bistvu se ni zgodilo nič. Nekaterim izdavljenim priznanjem so sledila jecljajoča izmikanja, nato boječe opravičevanje. Še malo, pa bomo priče samozavestnega trkanja na prsi, da je vse, kar nas zdaj bremeni, bilo storjeno, zamišljeno in uresničeno v vnemi in skrbi za celotno manjšino. Iz krize, v katero je ne samo zaradi TKB zabredel Primorski dnevnik, pa naj bi našli izhodno pot uredniki, katerim so do zdaj celo skrivali število natiskanih izvodov časopisa, ki so ga sami pisali. Zdaj bi bili njegovi nek-

daj ponosni lastniki, ki so še pred šestimi meseci slovesno zatrjevali, da je list pač *njihov* in da ga ne bodo z nikomer delili, verjetno pripravljene tudi darovati prvemu, ki bi se pojavil za vogalom. Posledice krize pa se šele začenjajo. Denarna sredstva so v banki še vedno blokirana, večina uslužbencev bo verjetno rešila svoje mesto, vendar pa se bo za to morala zahvaliti italijanski banki, ki bo TKB odkupila. Druge posledice bodo prihajale na dan v prihodnjih mesecih, ko se bo znašlo na cesti toliko naših ljudi iz podjetij, ki jih bo pometla likvidacija TKB.

Termin za razmislek, ki so si ga privoščili pri SKGZ-ju, je postavljen odločno predaleč, ko za marsikatero danes še možno rešitev ne bo več časa.

DOMOVINA

Deseti brat se na Planino vračam -
Oh, kod sem vse že bil iskat si sreče!
Na grbi dolgo zgodovino vlačim.
Domači kraj me vztrajno k sebi vleče.

Kdo majav moj korak opazil bo,
ko tujec stopim na domača tla?
Zaman spomin po znancih gledal bo.
Kdo sumil bo, da sin je spet doma?

Do tal tedaj namah se bom priklonil,
prisuhtnil zemlji, čul, če še živi;
na sanje zgodnje bom srce naslonil,
pozval domačo vas, sorodno kri.

Če dece truma me tedaj zapazi,
v posmeh pokaže čudnega berača,
spoznanje dala mi bo vas domača,
da je berač, kdor tujo zemljo gazi.

Spoznal bom ljube domovine cvet,
obudil upe novih, srečnih dni.
Pozdravil bom z vasi slovenski svet,
v občutku blaženem zaprl oči.

Tedaj le sprejme naj me domovina,
čeprav bom praznih rok - tak sem odšel.
Med brati naj objame oče sina,
da spet med njimi z dušo bom zapel.

PREBUDITEV

Slovenec, kri vnema mi tvoja povest.
Trpina ga ni, da se s tabo pomeri!
Najhuje pa grize mi dušo zavest,
da tujec čez te se kot gad srakoperi!

Čuj, vstani, prebudi, predrami se vzgan!
Odkopiji talente vseprek zakopane;
pozdravi vstajenja Slovenije dan,
obriši se znoja, operi si rane!

Spočita je zemlja, raztajan je led,
pomlad je pognala, livade cvetó.
Škrjanček pozdravlja krog sebe razgled -
Le ti še dremotno povešáš okó!

Čuj, zdrami, razglej se: orat se mudi,
pred tabo je sonce visoko se vzpelo.
Prebudi že venčar prespane moči,
razvne mi, kar nekdanj je v tebi gorelo.

Da ta bo dežela živeti spet smela -
naj Tigrav se zruši nad dvoma goró -
svobodna, krščanska, pojoča, vesela -
Slovenija cela - to uredi, nebo!

(Ilustriral Cveto Mejač)

Štiri leta po prihodu v Avstralijo sem dobil prijatelja, ki me je navdušil, da greva pogledat načrt za elektrosistem v Snežnih gorah. Vzel sem si v tovarni tri dni dopusta. Ko pa sem prišel tja, je bilo tam ogromno prosilcev. Tretji dan je moj prijatelj kot električar dobil delo, mene pa je vzel za "pursša" in kuharja neki zemljemerec.

Vaša prirojena drznost, pogum, pa tudi strokovna usposobljenost in seveda Vaša pustolovska žilica so vas zvalili, da ste nato štiri leta sodelovali pri enem največjih inženirskih projektov na svetu, pri gradnji hidroelektričnega sistema v Snežnih gorah (Snowy Mountains), ki naj bi oskrbel z vodo in električno energijo sušno južno Avstralijo. Projekt je zahteval nečloveške fizične in psihične napore in vedno znova postavljajal pred graditelje nove ovire. Vendar je načrt uspel: danes stoji tam 16 velikih jezer, 8 elektrarn, 144 kilometrov predorov, vse to pa prepredajo neštete ceste. Največji jez zadržuje več vode, kot jo ima ves sydneyški zaliv. Ta sistem namaka obsežne suhe pokrajine, obenem pa daje kar štiri mi-

Sodelavci revije Moja Slovenija.

lijone kilovatov električne energije. In vse to ste gradili povečini povojni begunci mnogih narodnosti, tudi Slovenci. Med njimi pa ste vi edini, ki ste vse to delo popisali v knjigi. Napisali ste jo v angleščini, doživela je tudi ponatis in zanjo ste dobili nagrado. Nazadnje ste jo priredili tudi v slovenski verziji. Če bi hotela midva zdaj obnavljati celotno dogajanje te knjige in opisovati like ter razpletati usode Vaših glavnih junakov, bi nama to vzelo preveč prostora. Če ne bova navajala vsebine, naj zadostuje namesto tega eden zanimivejših odlomkov in vabilo bralcem k prebiranju te zanimive knjige, ki jo je izdala goriška Mohorjeva leta 1993: "Možje s Snowyja".

Kako ste našli svojo ženo, Slovenko, tam v daljnih Avstraliji?

Ko sem bil še v Snežnih gorah, smo zvedeli, da pridejo v Avstralijo transporti slovenskih deklet. Prve so že bile v Sydneyu in fantje so hitro odšli tja, da bi si dobili dekleta. Meni se je posrečilo, da sem dobil deklo po drugi poti. Našla sva se v slovenskih društvih v Sydneyu, še preden sem šel v Snežne gore. Ko sem dobil delo, sem pri-

skrbel službo tudi zanjo, bila naj bi pomočnica v bolnici, vendar se je odločila, da se vrne nazaj v Sydney: če jo hočem, naj pridem za njo. In po nekaj mesecih sem res odšel za njo. Našla sva si staro hišo in se poročila. Vzel sem si avto na dolg, imel sem tudi nekaj prihrankov in dala sva depozit za hišo v predmestju.

Moja žena je iz Hrušice pri Ilirski Bistrici in je prišla v Avstralijo leta 1955. Bila je begunka in se je odločila za odhod v Avstralijo, ko je bilo tja namenjenih veliko deklet. Prišle so z avionom. Imela je tri otroke, dva fanta in dekle. Vsi so inženirji: fant sta elektroinženirja, hči pa inženir mehanike. Zaposlili so se že med študijem: sin je učil elektroniko, hči je risala, tretji sin pa je delal v državnem elektropodjetju, šest mesecev je delal, šest mesecev študiral. Starejša dva delata kot elektroinženirja: eden se je pozneje specializiral za računalništvo in zdaj vodi računalniški center večjega državnega podjetja. Hči in zet imata zdaj trgovino športnih čevljev in delata na svojo roko. Njej diploma ne služi, zato je napravila računalniški tečaj, kar ji bolj služi. Njen mož je dober menedžer in imata že štiri uslužbenke. Vsi trije, John Igor, Boris Paul in Irena Alayna so poročeni s Slovenci.

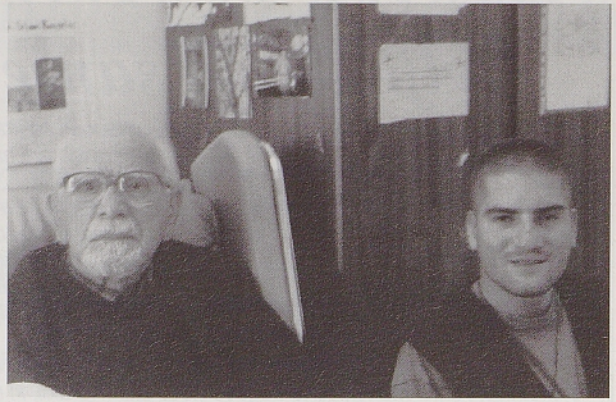
Nič še niste povedali, kaj ste delali, ko ste zapustili Snowy. Kako poteka Vaše življenje danes?

Na Snowyju sem dobro zaslužil, tako da sem se lahko oženil in si ustvaril dom. Nato sem delal kot mizar, tesar in nato kot zemljemerec pri treh velikih podjetjih, skupno kakih dvajset let. V Avstraliji je v navadi, da v gradbeni stroki pač delaš, dokler delo ni dokončano (ali gre podjetje v stečaj) in potem spet iščeš novo delo. Leta 1965 sem si v šestih mesecih sezidal hišo, najel sem druge delavce ter sam vodil vsa dela.

Zdaj, v pokoju, skrbim za vrt, za popravila hiše, za vnučka in vnukinjo in za svoje konjičke. Teh je veliko: pisanje, pesnikovanje, sprehodi v naravo, vsa leta in do nedavnega pevski zbor (z gospodom Klakočerjem smo peli v moškem pevskem zboru Škrjanček - izdali smo celo ploščo), pozneje pa sem pel pri mešanem cerkvenem pevskem zboru v Merrylandsu. Pri Sv. Rafaelu je namreč slovenska cerkev, devet kilometrov daleč od nas, tja hodimo ob nedeljah k maši.

8. Ali je v Sydneyu več slovenskih društev?

V Sydneyu se v eni sami cerkvi zbere tudi do petsto Slovencev, za kako posebno priložnost pa nas je še več. V tem ogromnem vlemestu imamo Slovenci tri središča: Triglav, Slovensko društvo Sydney in Versko središče Merrylands. Pater Bernard je, glede na pomen te zadnje besede, hotel dati središču ime Veselovo, a se ni prijelo.

Nečak Mark, slikar, na obisku pri slikarju Rapotcu.

Od duhovnikov imamo patra Valerija, pride pa še pater Bazilij, urednik Misli, ki je doslej v Melbourneu. Tudi Misli bo prevzel mlajši urednik, p. Gorjup.

Preko Mohorjeve družbe Vas je Slovenija spoznala kot nadarjenega prozaista. Vendar se kar spretne sukate tudi na gladkem parketu ritmov in rim. Posebej Vas je pisanju stihov spodbudilo "izsanjanje Vaših sanj". Leta 1992, ob rojstvu države Slovenije, ste izdali v Avstraliji drobno zbirko z naslovom "Živi naj slovenska beseda!" Eno -ali več- Vaših pesmi je uglasil argentinski slovenski skladatelj Alojzij Geržinič. (Če bo prostor, jo bomo tudi ponatisnili.) Da bi spoznali tudi ta izraz Vaše kar ganljive ljubezni do domovine in do rodne Vipavske, pa tudi Vašo skrb za usodo Slovenije, naj tu ponatisnemo dve strani iz Vaše zbirke.

Vendar Vaše publicistično delo poleg pisateljevanja obsega še marsikaj. Ste duša vrste pobud. Med najbolj znane in odmevne pa prav gotovo spada ustanovitev Zveze slovenske akcije. Da bi bralci spoznali to hvalevredno delo, ki se je začelo celo desetletje pred osamosvojitvijo Slovenije ter se nadaljevalo med njo in po njej, naj spregovori o tem na koncu najinega intervjuja kar Vaše pismo - okrožnica iz konca leta 1992. Priložila pa bova tudi sliko sodelavcev in prijateljev glasila Moja Slovenija. Kdaj in kako ste začeli s to pobudo?

Obisk na farmi Alfa iz knjige Možje s Snowyja.

Življenje so sanje

»... Zakaj je življenje tako kratko in dnevi mladosti še krajši? Zakaj si ne moremo privoščiti presledka in zaživeti čudo sedanjega časa, pričakovati višek večne igre, katere izbrani najboljši igralci so se naučili vsak svoje vloge v popolni predanosti Mojstru?

Millijone let je bilo treba za izoblikovanje Snežnih gora in milijone let se je planet Zemlja krčevito majal, pretresal in bruhal ogenj iz svojih čreves kakor velikanski zmaj v porodnih krčih... Življenje je moralo priti! In ko je sonce prodrlo skozi težke oblake in dalo dih življenja mrtvi snovi, ni bilo še nikogar, ki bi predvideval, kaj bo še prišlo.

Listi evkaliptusov so okameneli po katastrofalnih zemeljskih premikih, preživele rastline so še naprej rasle in si osvaja- le puščavo. Kdo je vedel, da bomo mi, neznatna pikica v knjigi tega planeta, prišli spreminjat struge rek, popravljat mojstrovine evolucije, in se vendar ognili Stvarnikovi jezi?

Prišli smo. Kot režiserji Njegove igre. Dal nam je oder in nam dovolil igrati, kakor hočemo. Ukazal nam je iskati, kar je skrito. In mi smo vzeli nase to odgovornost. Edini igralci, ki morejo odločati sami zase. Za dobro ali za slabo? Naša je izbira.

In če bo ta jez čez milijon let zasut z usedlino, nanoseno od vseh strani, in si bo po tej novi dolini reka utirala pot v na- sprotno smer čez Pocket Saddle v potok Goodradigbee, tedaj bo morda novi rod geologov našel sledove naših sedanjih na- porov...«

Take in podobne misli je mimogrede beležil Štefan in svoj dnevnik na pobočjih doline Murrumbidgee ob prvih pripravah za zaježitev v Tantangari in za predor skozi Nungar Range. Razumel je pomen obširnega načrta in širil je svoje znanje o celem kompleksu jezov in predorov. Vrtanje podzemlja, kopanje jam in jarkov, popisovanje vzorcev skal in okamenin, vse je igralo pomembno vlogo v skladu s končnim ciljem.

Nekega dne je dobil Alfonz navodilo, naj ostane na razpolago Johnu in Štefanu kot voznik in spremljevalec. Šli so z dve- ma voziloma na vrh gore Nungar in se od tam vračali po gorskem hrbtu, pod katerim je bil v načrtu predor. Ko je bilo treba, so si odpirali preseko s sekuro in nožem.

Z vrha je bil razgled veličasten. Trideset, štirideset kilometrov valovečega gorovja vsenaokoli je spominjalo na brezštevno čredo živine, ki se pomika naprej hrbet ob hrbtu v nedogled.

Nad vrhom in poleg vrha so švigale mimo ušes kakor rakete nagle ptice, hudourniki, ki jih je bilo videti v daljavi kakor na stotine pikic, pa spet slišati mimoletelce kakor navadne puščice. Ta zanimivost se je dogajala samo okoli vrha, kjer so v nebesni modrini krožili hudourniki kakor drsalci po ledu.

»Zakaj se te ptice ravno tako zabavajo?« je vprašal Alfonz.

»Kaj jaz vem?« je odvrnil John. »To nima nič opraviti z geologijo.«

»Pač ima!« se je vtaknil Štefan. »Ko bi ne bilo tega kamenja tukaj, bi tudi ptic ne bilo.«

Ko je to izrekel, je začel dvigati ploščate kamne drugega za drugim, izpod katerih so v velikem številu vzleteli rjavkasti metulji in si hitro iskali drugih skrivališč.

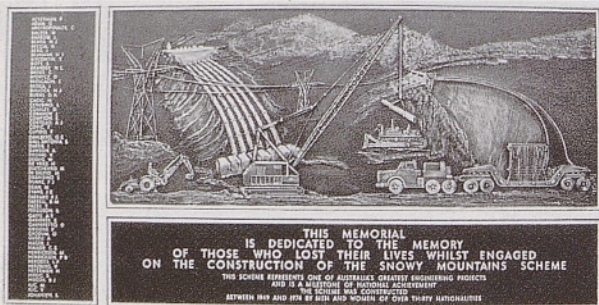
»Ne vem, če so ti metulji tisti znameniti 'bogongi', ki jih avstralski črnici tako cenijo in se z njimi gostijo. Ni pa dvoma, da so pticam zelo všeč.«

V Merrylandsu smo izvedeli z nekaj zamude, kaj vse se dogaja v Sloveniji, predvsem za skup- na programska jedra in za nevarnost za slovenski jezik v domovini. Premišljali smo, kaj je treba ukreniti in ustanovili smo odbor za obrambo slo- venskega jezika. Izvoljen sem bil za tajnika in predlagal sem, da bi naš bojni načrt imenovali Zveza slovenske akcije za obrambo slovenske- ga jezika, namreč za pravice, ki mu pripadajo. V kratkem smo imeli dopisnike in člane po vsem

svetu, med njimi ugledna imena kot: Vladimir Kos na Japonskem, dr. Marko Kremžar in skladatelj Geržinič v Argentini, senator Lausche v Cleve- landu, Komotar v Stuttgartu, slikar Stanislav Ra- potec v Sydneyu in senator Lajovic v Avstraliji, operni pevec Anton Dermota na Dunaju. Naši čla- ni po vsem svetu so vplivali, ko je šlo za priznanje samostojne Slovenije, na svoje vlade in na svoje državnike, da so priznali mlado državo. Da je Av- stralija priznala Slovenijo, na to so močno vpliva- li vplivni Slovenci v Avstraliji.

V dveh letih smo izdali dve številki glasila Moja Slovenija, tretja pa je ostala v mojem računalniku, ker se mi je zdelo, da je v Sloveniji doseženo, kar smo zahtevali.

Naj se Vam na koncu, gospod Kobal, zahvalim za Vašo razpoložljivost in za vse gradivo, ki ste mi ga dali na razpolago, da z njim obogatim ta najin po- govor. Z Vašim dovoljenjem pa naj na koncu nave- dem omenjeno pismo, Vašo poslanico Slovincem v svetu iz leta 1992. Naj bo v spodbudo in zgled mla- čnemu zamejstvu (in morda še mlačnejši domovini)!

Spomenik žrtvam gigantskega projekta v Snežnih gorah.

Mož nenavadne energije in junaške odločnosti

Ivo Jevnikar

Slovenski diplomat Ciril Kotnik (1895-1948) v Rimu

Ciril Kotnik, 1895-1948.

Zaradi hudih časov in dolgo nenaklonjenih političnih razmer grozi krivična pozaba marsikateremu zaslužnemu rojaku, ki se je znal v težkih časih žrtvovati za bližnjega, za svoj narod, za svobodo. To pa obuboža naš zgodovinski spomin, iz katerega naj bi črpali tudi nauke za prihodnost.

Za slovenskega diplomatskega uradnika Kraljevine Jugoslavije v Rimu in Vatikanu Cirila Kotnika je 20. decembra 1995 neo-

paženo minila stoletnica rojstva. Tudi dejstvo, da je postal njegov vnuk Walter Veltroni po aprilskih volitvah 1996 kot predstavnik Oljke podpredsednik italijanske vlade, ni vzbudilo večjega zanimanja zanj, pa čeprav je Veltroni še kot glavni urednik dnevnika Unità in pomemben predstavnik Demokratične stranke levice v letu 1995 omenil deda, ki je sicer umrl pred njegovim rojstvom, v odmevni knjigi-intervjuju o italijanskem političnem trenutku.⁽¹⁾

Ciril (Čiro) Kotnik je med vojno pomagal neštetim jugoslovanskim državljanom, ki so bili internirani, so se skrivali, ali pa so bili brez sredstev po Italiji, preganjanim Judom in drugim potrebnim, na visoki ravni sodeloval z odporniškimi gibanjem, pretrpel mučenje gestapovcev, kar ga je prezgodaj spravilo v grob, in se po vojni razdajal beguncem, dokler ni v Rimu omagal 29. junija 1948, star 52 let.

Slovenec in pravi človek obenem

Pisatelj in politik Anton Novačan, ki je bil samosvoj in izredno kritičen, je v svoj dnevnik oktobra 1945 v Rimu zapisal: "Videl sem Čira Kotnika, ki je edini Slovenec v Rimu, Slovenec in pravi človek obenem."⁽²⁾

Čeprav je bil Kotnik sredi ljudi, je o njem zelo malo napisanega. V kratkem nepodpisanem nekrologu, ki je izšel v Argentini, lahko beremo: "S Kotnikom je legel v grob mož klenega značaja, mož poštenjak, ki je v Rimu pomagal tisočem in tisočem, posebno potem ko se je

toliko naših emigrantov zateklo v večno mesto. Na njegova vrata so trkali dostikrat tudi popolnoma neznani ljudje, in nikdar ne brez uspeha. Njegovo stanovanje v Rimu je bilo zbirališče vseh tistih, ki so potrebovali intervencije v vseh mogočih in nemogočih zadevah pri italijanskih oblasteh. Bolelo ga je samo to, če komu ni mogel pomagati. Za ljudi pa je delal od jutra do večera in se je ves zanje žrtvoval. (...) Zadnja leta svojega življenja je preživel skoraj v bedi, o kateri pa nikomur ni maral tožiti. Ko ga je težka bolezen vrgla v posteljo, ni opustil svojega dela za naše ljudi. Še tedaj, četudi močno bolan, je še nadalje iz postelje po telefonu posredoval za ljudi."⁽³⁾

Nekaj laskavih ocen je mogoče dobiti od ljudi, ki so bili v stiku z njim, na primer, da je bil med vojno "dobričina, h kateremu so se zatekali vsi Slovenci v Rimu,"⁽⁴⁾ in da je bil naravnost "svetniški".⁽⁵⁾

Pomoč Judom

O njegovem delu za reševanje Judov in o gestapovskem preganjanju organizacije Delasem, s katero je skrivaj sodeloval, lahko najdemo nekaj podatkov v spominskih zapisih prizadetih. Zelo prisrčno je nekaj podatkov navedel predsednik organizacije Settimio Sorani, ki so ga Nemci aretirali na domu Cirila Kotnika, ki naj bi ga bil pospremil k papežu s spomenico o preganjanju Judov.⁽⁶⁾

Zveza italijanskih judovskih občin je ob desetletnici osvoboditve Kotniku in 22 drugim katoličanom (sedmim posmrtno) 17. aprila 1955 v Milanu podelila zlato kolajno v znamenje hvaležnosti.⁽⁷⁾

Zgovoren dokument

Še neobjavljeno gradivo iz Arhiva Ministrstva za notranje zadeve v Ljubljani, ki je nastalo med vojno, dodaja več pomembnih podatkov.

Zelo dragoceno je pismo o zaslugah Cirila Kotnika, ki sta ga 10. julija 1944 nasloвила na dr. Miha Kreka vodilna predstavnik obeh protikomunističnih struj takratne slovenske kolonije v Rimu, goriški katoliški politik dr. Janko Kralj (ki je v Rimu umrl 27. decembra istega leta) in liberalec dr. Milko Brezigar iz Ljubljane. Rim so zavezniki osvobodili 4. junija 1944. Krek, ki je bil takrat delegat jugoslovanske kraljeve vlade pri Medzavezniškem posvetovalnem odboru za Italijo, se je vanj preselil julija. Tu je pismo dobesedno objavljeno.⁽⁸⁾

4331

oficirjem v nemških ješah.

Ko so tujci, italijanski židje in italijanska vlada, smatrali za svojo dolžnost, da se g. Kotniku zahvalijo, čutimo podpisani za častno dolžnost opozoriti jugoslovanske faktorje na veliko nacionalno delo g. Kotnika za jugoslovansko kolonijo v Rimu, za stvar zaveznikov in za ugled kraljevine Jugoslavije.

Gospod veleposlanik, toplo priporočamo Vaši pozornosti to zadevo, prosimo Vas, da jo pokrenete pri pristojnih faktorjih.

Izvolite sprejeti, gospod veleposlanik, izraze našega globokega spoštovanja.

A344913

Rim, dne 10. julija 1944.

/Dr. Milko Brezigar - Ljubljana/

/Dr. Kralj - Gorica/

Gospod dr. Miha Ereš,
ambasador.
Rim.

Zadnja stran pisma dr. Milka Brezigarja in dr. Janka Kralja bivšemu ministru dr. Mihi Kreku o Cirilu Kotniku, Rim, 10. julija 1944 (A MNZ).

Velecenjeni gospod predsednik in veleposlanik, podpisani si dovoljujemo pokreniti Vašo pozornost na izredno zaslužno nacionalno delovanje g. Cirila Kotnika, honor. nameščena pri kr. poslanstvu Jugoslavije pri sv. stolici, in Vas vljudno prosimo, da njegovo delo javite kr. vladi.

Že od spomladi 1942 dalje je g. Kotnik reševal jugoslovanske oficirje, ki so pobegnili iz taborišč in se skrivali v Rimu, s tem da jim je preskrboval dokumente, stan in skrbel za finančno oskrbo.

Po 8. septembru 1943, ko je Rim padel pod nemško okupacijo, je g. Kotnik sklenil sporazum z zastopniki italijanske protifašistske vojske in s Comitato di Liberazione Nazionale v Rimu. Po tem sporazumu so se Italijani obvezali, da bodo ščitili jugoslovanske državljane v Rimu, g. Kotnik pa se je zavezal, da bo podpiral italijanske partizane z informacijami. Dne 10. junija 1944 nam je g. Chiaramonti, podpolkovnik ital. karabinijerjev in eden glavnih zapupnikov ital. partizanov, potrdil, da je tak sporazum obstojal in da se je jugoslov. kolonija radi tega sporazuma obvarovala žrtev pod nemško okupacijo.

Podpisani potrjujemo, da je g. Kotnik nam osebno in stotinam drugih jugoslovanskih državljanov potom svojih zvez dobavil od italijanskih uradov pravilno izdane osebne dokumente; da je dobavljal revnim jugosl. državljanom krušne namirnice; da je jugosl. državljanom, ki jim je grozila opasnost, da jih Nemci mobilizirajo za civilno službo in deportirajo, potom italijanskih zvez preskrboval nemške legitima-

cije, da so oproščeni delovne službe. Medtem ko so Nemci nasilno mobilizirali v Rimu in deportirali nad 6000 Italijanov, ni bil niti eden jugosl. državljan mobiliziran ali deportiran, kar je zasluga g. Kotnika.

Delo g. Kotnika se ni omejevalo samo na naše državljane, marveč je on s svojimi zvezami pomagal mnogim Angležem, Amerikancem in Francozom, ki so se skrivali v Rimu. Na prošnjo angleškega ambasadorja g. Osborna je pošiljal denarna sredstva angleškim vojnim ujetnikom, ki so se skrivali v okolici Rima, v Severni ter Srednji Italiji.

Preganjani Židje v Rimu so imeli v g. Kotniku tako dobrega zaščitnika, da je židovska verska občina po osvobojenju Rima uradno povabila g. Kotnika na slavnost osvoboditve v sinagogi kot svojega velikega dobrotnika.

S tem delom, ki ga je g. Kotnik vršil po nalogu jugosl. poslanstva, se je ugled Jugoslavije v zavezniških krogih v Rimu zelo dvignil.

Ko je Gestapo dne 28. oktobra 1943 zatvorila g. Kotnika pod obtožbo špionaže in podpiranja protinemske akcije v Italiji, je g. Kotnik, kot so pričali njegovi sojetniki, z nenavadno energijo in junaško odločnostjo preстал vse muke barbarskega zaslišanja, ne da bi kakorkoli kompromitiral kako osebo. Bil je

Ciril Kotnik, star 25 let.

enajstkrat mučen, pri čemer so mu gestapovci naložili dve rebri, a ni znil, marveč junaško zdržal, tudi ko so mu Nemci javili, da je obsojen na smrt.

Pri preiskavi so Nemci zaplenili g. Kotniku vse njegove prihranke v denarju in odnesli efekte v visoki vrednosti, tako da je izgubil vse svoje premoženje.

Ko je g. Kotnik v decembru 1943 na številne intervencije mons. Moscatella, opravnika poslov pri našem poslanstvu, bil izpuščen, je spet nadaljeval svoje obrambno delo v korist jugosl. kolonije.

V ječah je spoznal nekatere stražnike Gestapa, ki so bili Hrvatje in Poljaki; pridobil jih je za skupno delo in potem skozi 6 mesecev po njih posredoval korespondence in navodila za mnoge italij. generale in oficirje, ki so bili v nemških ječah. Tako je g. Kotnik pomagal, da je moglo iz zapora v Via Tasso biti odvedenih na svobodo 5 oficirjev.

Ugotavljamo, da je v maju 1944 rimska kvestura na pritisk Nemcev začela uradno klicati jugoslovanske državljane v Rimu in zahtevala, da se preselijo na sever. Na prvem seznamu za prisilno izselitev na sever je bilo 21 jugosl. državljanov, med njimi g. dr. Zalar, diplomatski uradnik, dr. D. Brezigar, polkovni lečnik,⁽⁹⁾ in drugi. Na intervencijo g. Kotnika je Comitato di Liberazione vplival na svoje zaupnike pri kvesturi, da se je akcija proti Jugoslovanom popolnoma ustavila.

G. Kotnik si je s svojim delom pridobil tak ugled, da ga je 8. junija t.l. pozval k sebi maršal Badoglio in se mu v imenu italijanske vlade zahvalil za pomoč, ki je nudil njegovim oficirjem v nemških ječah.

Ko so tujci, italijanski Židje in italijanska vlada, smatrali za svojo dolžnost, da se g. Kotniku zahvalijo, čutimo podpisani za častno dolžnost opozoriti jugoslovanske faktorje na veliko nacionalno delo g. Kotnika za jugoslovansko kolonijo v Rimu, za stvar zaveznikov in za ugled kraljevine Jugoslavije.

Gospod veleposlanik, toplo priporočamo Vaši pozornosti to zadevo, proseč Vas, da jo pokrenete pri pristojnih faktorjih.

Izvolite sprejeti, gospod veleposlanik, izraze našega globokega spoštovanja.

Rim, dne 10. julija 1944

(Dr. Milko Brezigar - Ljubljana)
(Dr. Kralj - Gorica)

Gospod dr. Miha Krek,
ambasador.
Rim

Diplomati v Rimu

Na vrh dopisa je dr. Krek na roko napisal: "Da. Skupno z ostalimi vlogami glede Kotnika predložiti vladi. Dr. K." Pri tem je mislil na Kotnikovo prošnjo, da bi mu izpla-

K o t n i k C i r i l	
rojstvo
poklic	uradnik biv. jug. poslanstva pri Kvirinalu
bivališče	Rim - Via Salaria 72 / III.
starši
stan
voj. čin, od.
postava
obraz
lasje
oči
značaj
opomba	Vojni dobrovoljec iz prejšnje svetovne vojne in kot tak odlikovan z Karadjordjevo zvezdo. Poročan z Italijanko.
slika	
pralni odlika	

Ke se je leta 1941. pričela vojna, ni s ostalimi člani poslanstva zapustil Rim. Ostal je še nadalje v mestu, ter bil dalje časa v hlebi interniran, pozneje pa je bil le od uradnikov Kvesture kontroliran. Bil uradnik v R. že od prejšnje svetovne vojne in vsled tega pozna izredno dobro razmere v mestu. Bil edina zunanja zveza vatikanske poslanstva. Z dokajšnjim rizikom je organiziral septembra 1943 podporo internirancev. Ta čas je bil v zvezi s četniki v severni Italiji, katerih je videl - kot stari četniški idealist iz prejšnje svetovne vojne - one junake, kateri se borijo proti sovražniku. Istini je poslal v oktobru radio oddajno postajo, katero je po vsej verjetnosti prejel od Čučica, bivšega uradnika poslanstva pri poslanstvu v Vatikanu. Skozi njegove roka je šla vsa podpora četnikom v Jugoslaviji, posredoval je vse denarne pošiljke. Sam je preskrbel kurirje kateri so potovali v domovino, ter nosili pošto in denar. V Ljubljano stu večkrat potovala Košak in Jankole mlajši, enkrat Janskole starejši ter mnogi drugi kot njegovi kurirji. Bil je v stikih z Beogradom, kamor je po njegovem naročilu večkrat potoval trgovec Mandić. Prav tako je bil v zvezi s četniki v Črni gori, kamor je po njegovem nalogu potoval leta 1943. meseca junija neki student. Zvezo je zdrževal s četniki v Spodnjaku preko svojega zaupnika Dioria Peruniča kateri je oskrboval to zvezo preko italijanskega generala. Vsem omenjenim je pošiljal denar, prav tako pa je denarno podpiral tudi vse četniške pripadnike v Rimu in Italiji sploh. Denarna sred-

Prvi del listka o Cirilu Kotniku iz kartoteke Ozne (A MNZ).

Ciril Kotnik s hčerko Daro v Vili Borghese v Rimu leta 1939.

čali zaostale osebne dohodke od 1. aprila 1941 dalje, vendar iz gradiva ni razviden morebitni nadaljnji postopek. Dejstvo pa je, da je Krek prevzel Kotnika v urade jugoslovanske delegacije pri Medzavezniškem posvetovalnem odboru za Italijo, ko se je ta julija preselila z juga v Rim⁽¹⁰⁾, 14. avgusta 1944 pa ga je dodelil konzulatu, ki ga je tistega dne ustanovil na sedežu delegacije v Ul. Quintino Sella 56.⁽¹¹⁾ Kreka je jugoslovanska kraljeva vlada 28. avgusta 1944, po prvem sporazumu Tito-Šubašić, odstavila. Verjetno je tudi Kotnik kmalu izgubil ali zapustil diplomatsko službo.

Za razumevanje dela diplomatov iz zasedenih držav v Rimu med vojno je treba omeniti posebni položaj diplomatov pri sv. sedežu. Na podlagi 12. člena Lateranske pogodbe z dne 11. februarja 1929 so namreč tuji diplomati, akreditirani pri sv. sedežu, zaščiteni, čeprav živijo na italijanskem ozemlju, in to tudi v primeru, da bi bila Italija v vojnem stanju z njihovo državo. Italija jim mora tudi omogočati svobodno korespondenco.

Kotnik je že kmalu po I. svetovni vojni dobil mesto na jugoslovanskem poslaništvu v Italiji. Po zasedbi Jugoslavije je osebje poslaništva pri Kvirinalu 3. maja 1941 zapustilo Rim in se napotilo v Lizbono. Zastopstvo jugoslovanskih interesov je prevzela Švica. Jugoslovansko poslaništvo pri sv. sedežu pa so skušale italijanske oblasti, podobno kot nekatera druga, preseliti v Vatikan. To jim zaradi protestov sprva ni uspelo, vendar je bil julija 1941 poslanik dr. Niko Mirošević-Sorgo aretiran in izgnan "zaradi vojnega vohunstva". Na svojem mestu sta ostala tajnik Kosta Cukić in svetovalec, nato odpravnik poslov, dalmatinski duhovnik Nikola Moscatello. Dne 18. avgusta 1941 so le morali prenesti urade v Vatikan, kamor se je preselil tudi tajnik.⁽¹²⁾

Ciril Kotnik Rima ni zapustil. Tam si je bil ustvaril družino in uredil dom v Ul. Salaria 72. Dalj časa je bil doma interniran, nato pa nadziran.⁽¹³⁾ Pozneje so ga jugoslovanske oblasti premestile na poslaništvo pri sv. sedežu, tako da je lahko polno razvil svoje delo za internirance in druge potrebne.

Poročila Ozne

O Kotnikovem medvojnem delu so ohranjena tudi nekatera poročila Ozne, za katero je v Rimu delal "Melhior", umetnostni zgodovinar, po vojni diplomat dr. Franc Kos (1912-66), ki je tam "študiral"⁽¹⁴⁾ in se znal vključiti v krog okoli poslaništva, četniških predstavnikov in potem dr. Kreka. V obširnih poročilih govori tudi o tem, kako je jugoslovanska begunska vlada od leta 1942 prek poslaništva v Švici pošiljala poslaništvu v Vatikan denar za begunce, jetnike, internirance, a tudi za somišljenike v Ljubljani in sploh Jugoslaviji. Ob Cukiću in Moscatellu ga je upravljal tudi Kotnik. Pri aretaciji naj bi mu bili Nemci zaplenili 500.000 lir v denarju in nakaznicah. Kos je v Rimu opažal dve liniji: klerikalno in četniško, ki da jo je Kotnik podpiral idejno in finančno. Pri tem pa je treba spomniti, da je bil Kotnik predstavnik vlade, v kateri je bil general Draža Mihailović vojni minister, in da je bila pač v Jugoslaviji tudi krvava revolucija.

Kljub temu, da govori Kos tudi o razsipavanju in samovolji, v marsičem potrjuje velikopoteznost Kotnikove dobrodelne akcije. To je razvidno tudi iz listkov v "kartoteki Ozne", kjer so strnjeni obveščevalni podatki o Kotniku in kjer ob obtožbah zaradi sodelovanja s protikomunističnimi krogi beremo tudi: "Z dokajšnjim rizikom je organiziral septembra 1943 podporo internirancev. (...) Koncem oktobra 1943 je bil od Nemcev aretiran, vendar pri zaslišanjih, kljub temu da je bil pretepen, ni ničesar izdal. Obsojen je bil na smrt. V tem momentu pa je zanj interveniral papež, kateremu intervencija uspe in je Kotnik koncem decembra ponovno na svobodi. (...) Kotnik je bil osrednja oseba, tako političnega kakor privatnega življenja, vseh reakcionarnih struj jugoslovanskih narodnosti. O vsem je hotel in moral biti informiran. (...) Kotnik je skrbel za Jugoslovane v Rimu direktno, posamezniki so hodili k njemu na dom ter jim je on po svoji uvidevnosti dajal določene vsote, različnim v različni višini. Imel je svoje zaupnike, ki so ga informirali o novodošlih ter so bili stalno okoli njega. Posameznim konfinirancem je preko teh svojih zaupnikov pošiljal denar, za

taka pota so bili ti plačani, in sicer Lit. 1.000.- za poedine poti. Poleg tega je imel zaupne osebe v večjih mestih (Firenze, Padova, Trst), katerim je pošiljal večje vsote, da so z njimi razpolagali. Za interniranje je pošiljal denar na isti način in je zaviselo od spretnosti teh kurirjev, v kolikor so znali priti z zaprtimi v stik. Na isti način je skrbel za vojne ujetnike."⁽¹⁵⁾

Udba se je za Kotnika zanimala še po vojni, saj je v poročilu o delu v letu 1949 med drugim rečeno: "V rekonstrukciji angleške OS (obveščevalne službe)... so... odkrili več podrobnosti o delovanju uslužbenca bivšega Jugoslovanskega poslaništva v Vatikanu Cirila Kotnika, ki je delal za VB (Veliko Britanijo) in vzdrževal kanale z Zagrebom in Beogradom."⁽¹⁶⁾

Pod italijanskim nadzorom

Le iz družinskega izročila so zaenkrat skopi življenjski podatki o Cirilu Kotniku,⁽¹⁷⁾ ki se je rodil 20. decembra 1895 v Ljubljani. Tako je zapisano na medvojnem potnem listu, ki pa zaradi razmejitev v zasedeni Sloveniji ni nujno točen. Drugje beremo, da je bil po rodu sin slovenske koroške zemlje.⁽¹⁸⁾ Med balkansko vojno je bil dobrovoljec v srbskih vrstah, odlikovan s Karadjordjevo zvezdo.⁽¹⁹⁾

Precej drugačna so poročila italijanskih policistov in konfidentov, ki so ga dolga leta nadzirali, vendar je njihova zanesljivost zaradi posejanosti s čenčami vprašljiva. Leta 1934 so pisali, da je sin upokojenega avstroogrskega generala. Leta 1918 naj bi bil zbežal iz Trsta v Italijo, kjer naj bi začel študirati medicino v Rimu in kjer naj bi mu že naslednje leto uspelo, da ga sprejme v službo diplomatsko predstavništvo SHS. Ravno tako naj bi se že leta 1919 spoznal z bodočo ženo iz Aquile. Pomagala naj bi mu vzdrževati razvejano mrežo "balkanskih vohunov" in kurirjev. Iz kasnejših let so anonimna poročila o tem, kaj se dogaja na poslaništvu, kaj govori Kotnik, kako skrbi za stike s časnikarji ipd.⁽²⁰⁾

V Italiji se je res poročil z Mario Tomassetti.⁽²¹⁾ Imela sta tri hčerke. Vsem sta dala slovenska imena: Ivanka (poročena Veltroni, umrla 1993), Danica (umrla v 12. mesecu starosti) in Darinka (poročena Mancini, dopisnica dnevnika *Il Giorno* iz Sev. Amerike).

Med vojno je trpela vsa družina. Ko so nacisti aretirali moža, je bila tudi žena mesec dni zaprta in morala je gledati, kako so ga mučili. Otroka in staro mamo, ki so se nekaj dni pred aretacijama zatekli k nekim redovnicam, pa so gestapovci iskali. Ko se je Kotnikova žena, ki je tudi prej pomagala možu na nevarnih potih, vrnila domov, je našla skrite mikrofone. Da bi se izognila vsakršni možnosti, da bi nehote kaj izdala, je simulirala norost in se dala s pomočjo prijatelja zdravnika zapreti za nekaj časa v bolnišnico. Umrla je leta 1978, 30 let po možu, v svoji žalosti pa o preteklosti ni govorila.

Človeški lik

Arhivski dokumenti očitno ne morejo celovito zajemati dejavnosti Cirila Kotnika, saj posamezni opazovalci niso mogli videti vseh njegovih skrbi in dejanj ter razumeti namenov.

"Vedno sem vedela, da je očka rešil veliko življenj, vendar po mojem mnenju to še ni najvažnejše: najvaž-

nejše je, da je vedno delal iz ljubezni," je zapisala njegova edina živeča hčerka, Darinka ali Dara Kotnik, znana časnikarka in pisateljica, ki se spominja, da je imel oče tudi eno ali več civilnih odlikovanj zaradi reševanja ponesrečencev in da je po vojni papež Pij XII. sprejel na zasebno avdienco v svojo knjižnico vso družino ter se očetu toplo zahvalil za vse dobro, ki ga je bil storil.

Spomini na otroška leta obujajo tudi neizbrisno ljubezen, ki jo je oče gojil do svoje domovine: "Vedno mi je govoril o njej in predstavljala sem si jo kot najlepšo deželo na svetu, zeleno in svetlo, poseljeno z dobrimi in prijaznimi ljudmi."

Ciril Kotnik je po mnenju zdravnikov 29. junija 1948 umrl v Rimu zaradi posledic zapora in mučenja. Pokopan je v kapeli ženine družine na pokopališču v Aquili v Abrucih.

Opombe:

⁽¹⁾ Walter Veltroni, *La bella politica*, Un'intervista di Stefano del Re, Milan 1995.

⁽²⁾ Anton Novačan, *Jeruzalem - Kairo*, Spomini 1942-1945, Ljubljana 1986, str. 345.

⁽³⁾ +Čiro Kotnik, *Svobodna Slovenija*, Buenos Aires 1. avg. 1948, str. 2.

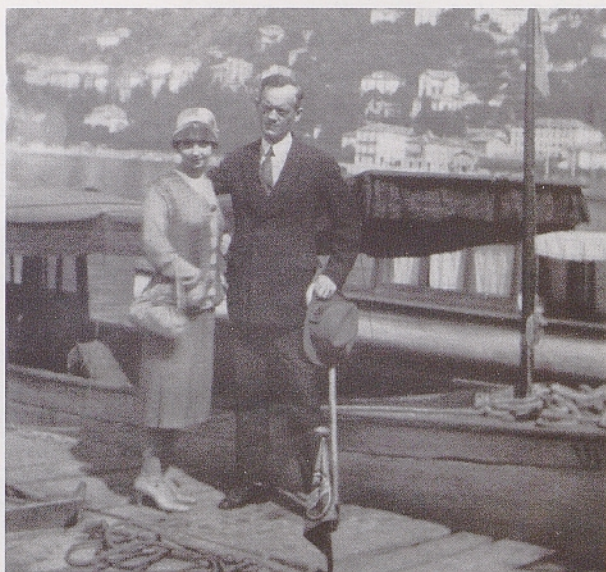
⁽⁴⁾ Razgovor z gospo Sonjo Germek 30. marca 1983 v Trstu.

⁽⁵⁾ Razgovor z dr. D.D. 5. jan. 1983 v Trstu.

⁽⁶⁾ Settimo Sorani, *Come sono riuscito a imbrogliare la "Gestapo"*, v knjigi, ki jo je uredil Luciano Morpurgo, *Caccia all'uomo! Vita, sofferenze e beffe*. Pagine di un diario, 1938-1944, Rim 1946, str. 248-258.

⁽⁷⁾ Sam Wagenaar, *Il ghetto sul Tevere*, Milan 1972, str. 330, 342-343.

⁽⁸⁾ Arhiv Ministrstva za notranje zadeve v Ljubljani (A MNZ), 80-6, Proces proti Rupniku Leonu in ostalim leta 1946, gradivo o dr. Mihi Kreku, 4329-4331. Omenjeni proces je bil včasih znan kot "Rupnikov proces", čisto zadnje čase je govor o "Rožmanovem procesu", med obtoženci pa je bil tudi odsotni dr. Miha Krek (rojen leta 1897 v Leskovici, umrl 1969 v Clevelandu). V dosjeju o procesu, ki je oštevilčen po straneh, sega njegovo gradivo od strani 3800 do 5034. Ne gre le za dokumente v zvezi s sodnim postopkom, temveč za vrsto listin, prestreženih pisem, obveščevalnih poročil, ki ga zadevajo in segajo do leta 1965.

Ciril Kotnik z ženo Mario Tomassetti v Comu 18. sept. 1926.

Ciril in Maria Kotnik leta 1928 v Benetkah.

- ⁽⁹⁾ Bivši diplomat dr. Drago (Charles) Zalar živi v New Yorku; dr. Danilo Brezigar, Milkov brat, je bil po vojni zobozdravnik v Nabrežini.
- ⁽¹⁰⁾ A MNZ, 80-6, 4434 in 4336-4337.
- ⁽¹¹⁾ A MNZ, 80-6, 4400.
- ⁽¹²⁾ O tem govori več dokumentov v zbirki Jugoslovenske vlade u izbeglištvu, I. (1941-1943, uredil Bogdan Krizman) in II. (1943-1945, uredil Branko Petranović), Zagreb 1981.
- ⁽¹³⁾ A MNZ, Kartoteka Ozne, Kotnik Ciril. Na ta dokument me je opozorila vodja arhiva mag. Irena Mrvič, ki je s sodelavkami vedno pripravljena na pomoč raziskovalcem. Ozna je že med vojno zbrala v svoji kartoteki podatke o več kot 9.000 ljudeh.
- ⁽¹⁴⁾ O F. Kosu glej geslo v Enciklopediji Slovenije, V., Ljubljana 1991, str. 309. Na njegova obveščevalna poročila me je opozorila zgodovinarica dr. Jera Vodušek Starič. Glej: A MNZ, 301/1, CK VOS leto 1943-44, mapa Poročila dr. Franca Kosa iz Rima; 301/2, OZNA za Jugoslavijo, Poverjeništvo narodne obrambe NKOJ, mapi I. in II.
- ⁽¹⁵⁾ A MNZ, Kartoteka Ozne, Kotnik Ciril. O skrbi za taboriščnike iz Dalmacije in Črne Gore, ki so mu jo kmalu po zasedbi Jugoslavije poverili v Kotnikovem krogu v Rimu, medtem ko je za taboriščnike iz Slovenije in Istre skrbel p. Placido Cortese iz Padove, je govoril tudi dr. D.D. iz op. 5, ki je bil takrat tudi v Padovi.
- ⁽¹⁶⁾ Iz arhivov slovenske politične policije, Ljubljana 1996, str. 282.
- ⁽¹⁷⁾ Spomine na očeta, nekaj biografskih podatkov in pojasnil, gradivo iz opomb št. 6 in 7 ter slike, ki so tu objavljene, je prijazno posredovala Kotnikova hčerka Darinka (Dara) s pismoma iz Montreala z dne 7. oktobra in 12. novembra 1996, za kar se ji toplo zahvaljujem.
- ⁽¹⁸⁾ Svobodna Slovenija, kot op. 3.
- ⁽¹⁹⁾ Svobodna Slovenija, kot op. 3, in A MNZ, Kartoteka Ozne, Kotnik Ciril.
- ⁽²⁰⁾ Gradivo je v osrednjem državnem arhivu v Rimu, ACS, PS, Divisione Polizia Politica, fascicoli per materia 1927-44, busta 170, fasc. 3 in 4.
- ⁽²¹⁾ Te in naslednje, zanesljive podatke, je dala gospa Dara Kotnik, gl. op. 17.

pesmi

VLADIMIR KOS

Jesenskemu tajfunu

*Od daleč gledam te, tajfun neba,
kako drsiš na ples čez tlak morja,
po melodiji razmajane sile -*

le kaj te vleče v mrežo slepe Vile?

*Od daleč gledam te, mogočnega -
od diha tvojega se dvigata morje in prst
in hočeta bežati...*

Ne nehaš njima se v vihar smejati.

*Od daleč te za varnim steklom zrem,
kako si delaš pot
nakljub ljudem: nihče ne ve, kje čaka tvoja Vila,
in ali se ne bo spet v vrt ti skrila.*

*Od daleč vidim, da se ti mudi.
Kot da ti tudi veš za čas moči.
Da ne pozabim: za deževje - hvala!*

In - stara suša tebe je čakala...

Iz jutra v dan

*Jesen se stara z vsako zlato zoro
in vendar se smehlja z očmi modrosti,
da reka - zmeraj skeptična - zardeva...*

*Med cveti oleandra ptič prepeva.
Jesen, povej mi, kaj človeka tare,
da stopa z jutra v dan s prikrito moro,
kot da ni v dvajsetem stoletju - prost?*

*Jesen pa kar naprej motri daljave,
odkoder sončne zvezde novi žar
razdaja neoskrunjene pozdrave.*

*Jesen pozna vrnitev trudne ptice.
Na klopici poleg ribnika sedi.
In ko na vodi gledam njeno lice -
še zmeraj up se ji v očeh iskri.*

Akademik profesor Anton Trstenjak

Spoznal sem ga v letih študija na ljubljanski univerzi. Čeprav ni predaval na Filozofski fakulteti, smo vsi študentje psihologije vedeli, da je naš največji psiholog in da je to le ena izmed številnih krivic povojnega obdobja. Zato sem se odpravil na Teološko fakulteto, kjer je dolga leta predaval filozofijo in psihologijo. Sprejel me je prijazno in toplo. Tako se je

začelo najino spoznanje, ki se je kmalu spremenilo v prijateljstvo in trajalo celih 40 let - do njegove smrti, ki jo je predvideval pri svojih 90. letih.

Od Prlekije, kjer se je rodil l. 1906 in kamor se je tudi dokončno vrnil, ga je pot zanesla najprej na klasično gimnazijo, potem pa na teologijo v Maribor in v Innsbruck, kjer je tudi doktoriral; ob vrnitvi v Maribor se je zaposlil kot profesor verouka na tamkajšnji gimnaziji, dokler ga ni Ušeničnik poklical na ljubljansko univerzo za svojega asistenta. Odtod pa je njegova znanstvena pot vodila strmo navzgor. Odločilna za njegovo psihološko usmeritev je bila Katoliška univerza v Milanu, kjer ga je Gemelli vzljubil in ga tudi vabil, da bi se tam ustavil kot profesor na tamkajšnji univerzi, vendar se je Trstenjak raje odločil, da se vrne v Ljubljano, čeprav ga je ta kasneje odklonila kot profesorja psihologije. Iz istega razloga se je pozneje odpovedal graški univerzi: kljub svoji znanstveni ambiciji se ni čutil, da bi zapustil svoj narod. Pripadal je namreč generacijam naših kulturnikov in znanstvenikov, ki so istovetili kulturo, znanost ali religijo z narodom. Zato ni nič čudnega, da je bil tako Finžgarjev kakor Kocbekov prijatelj.

In tudi njegova popularnost med nami je bila podobna njegovima prijateljema.

Poznalo ga je vse, mlado in staro, katoličani in ateisti; vsi so ga spoštovali, vsi so se nanj obračali, do vseh je bil prijazen, pomagal je vsem po svojih močeh; vsi so ga vabili, nikomur ni odklonil, ker tega ni bil zmožen, zato smo ga lahko srečevali tako na raznih kongresih kakor na predavanjih. Tako sem mu ob priliki bil prisiljen reči, da je kot "peteršilj". Priznal mi je, da sem imel prav. Vendar ni mogel drugače.

Tudi zato je bil v našem povojnem obdobju ena redkih javnih katoliških luči, kjer mu ni mogel nihče do živega, ker so vsi vedeli, koliko altruistično-znanstvenega duha je v njem.

Njegova poljudno-znanstvena dela so potrjevala njegovo popularnost: Med ljudmi, Pota do človeka, Človek v stiski, Človek v ravnotežju, Hoja za človekom so dela, ki smo jih v povojnem času potrebovali kot kruha in bili zato tudi avtorju izredno hvaležni.

Istočasno so izhajala njegova znanstvena dela: Psihologija dela, Psihologija barve, Psihologija zaznav, Psihologija umetniškega ustvarjanja, Oris sodobne psihologije, Eko-

nomska psihologija, Ekološka psihologija, Problemi psihologije so dela, ki segajo v sam vrh njegove znanstvene ustvarjalnosti na področju moderne psihologije in ki postavijo Trstenjaka med ugledne znanstvenike svetovnega slovesa. Zato so ga tudi neprestano vabili na razne mednarodne kongrese, zato dobimo njegove prispevke v najrazličnejših mednarodnih revijah, zato je tudi predaval na raznih univerzah.

Vendar Trstenjak se ni omejil le na znanstveno psihologijo, ker je njegov interes segel tudi v filozofijo in predvsem na antropologijo človeka. Vedno ga je zanimal človek in zato je prav njemu posvetil zadnje moči. Odtod njegova dela Hoja za človekom, Človek bitje prihodnosti, Za človeka gre, Biti človek, Človek končno in neskočno bitje, Dobro je biti človek.

Zaenkrat nismo niti v stanju, da bi navedli točno število njegovih del, razprav, predavanj, tudi zato ne, ker bodo nekatera njegova dela izšla šele sedaj po njegovi smrti. Upravičeno lahko pričakujemo njegovo poslednje delo Psihologija smrti, ki jo je dolgo in sproti pripravljaval, ko se je bližal polagoma svojemu večnemu počitku.

Sam Avtor je smatral, da je število njegovih del in prevodov nad 200, kar ga uvršča v novi slovenski rekord.

Vendar Trstenjak ni bil samo znanstvenik, psiholog, duhovnik, filozof, pisec poljudno-znanstvenih del, bil je tudi velik ljubitelj svojega naroda. Zato je neprestano že od vsega začetka svojega znanstvenega delovanja preučeval njegovo naravo in njegov značaj. Posebno pozornost je posvetil svoji Prlekiji, značaju njenih ljudi in slovenskega človeka sploh. Deli Misli o slovenskem človeku in O slovenskem človeku in koroški duši sta samo delni izraz njegovega razpravljanja o slovenskem značaju.

Pri tem ni pozabil na Tržačane, ki nas je smatral za edine Primorce. O nas dobesedno piše: "Zmeraj smo čutili, da vnašajo v naše življenje dobesedno svež veter... Tržačani so, vsaj za nas, ki smo daleč od morja, pravi Mediteranci, edini Slovenci... Temperamentni so. Kot taki so izraziti, plastični, jasno opredeljivi... Širina je v njihovem temperamentu... Tržačani so pristni liberalci brez pridevnika in prilastka... Slovensko: svobodoljubni; tako mislijo in čutijo... Gre za mediteransko odprtost v svet. Tržačan, Primorec je svetovljan in daje potrebno dopolnilo slovenskemu človeku, da se ne bi skisal v svoji zaprtosti pred svetom in v strankarski prenapetosti."

Tako nas je videl Trstenjak, zato je tudi zelo rad zahajal v Trst. Tu je imel veliko prijateljev.

Draga mu je bila vsakoletna obvezna in osvežujoča prijetnost. Srečanje s svojimi številnimi prijatelji v svetu mu je pomenilo pravi užitek, ki je dopolnjeval njegov čut za družabnost.

Bil je edinstvena osebnost.

Dragi Tunek, po tako dolgem in plodnem življenju počivaj v miru v domači grudi.

Tvoj prijatelj

Danilo Sedmak

In tisti štrukeljčki iz orehov... *Bruna Pertot*

Ta belkasta platnena vreča prihaja k nam s planote: dovolj je, da jo prav rahlo stresem in se v njej rožljaje vse premakne in srečna ugotovim: orehi! Ne tisti iz Sorrenta ali Kalifornije, ne braziljski, temveč pravi pravcati domači kraški orehi, drobni, trdi, tesno zadelani in skriti med luščino in jedrovino, polni cinka, bakra, fosforja, magnezija, kalcija, sladkorja, vitaminov A, B, C in E in je zares trd oreh tretje take orehe in iztrgati ta blagor iz endokarpa, olesenele zibelke plodu.

Zdaj so že suhi in so v sebi in povsem na novo ustvarili in nakopičili še proteine. Prav vsega tega nam je treba v teh mokrih, mrzlih dneh, ko se po zimskem nebu sprehaja strelec v pričakovanju kozoroga in vodnarja in nas nezadržno vodi v naročje največjega praznika leta in vseh časov, božiča, ki ga bosta marsikje spremljala orehovec in orehovka, slovenska narodna potica.

Natanko vem, kje so zoreli, zrastle in bili obrani: nikjer drugje kakor ob robu tihe starodavne domačije, ob kolonah iz kamna, brez škropljenja iz bakrovih pripravkov in izpušnih plinov, kjer iz višine dvajsetih metrov in več padajo sadeži iz roda v rod, odkar stojita tu portal in hiša.

Pa ne da bi ta orjak bil le znamenitost Krasa; je potepuh, kozmopolit in star kot svet. Ga imamo tudi v bregu, tu nad morjem; le nos nam je dvigniti od tal in se zazreti v valove različnega zelenja, ko je čas za to, morda nas kdaj opozori sam nase ter nam spusti na glavo plod, meneč da je že čas, da ga obereš. Samosevec, samorastnik, samotar. Metulj, čebela, čmrlj, sršen ne prestopajo nikdar te samote in cvetni prah je tu zaupano samo vetru, zato pa je oreh za poznavalce retrocvetna rastlina.

Če je vsejan pod srečno zvezdo, se z leti požene do trideset metrov v nebo in čez, z deblom do treh metrov premera in učaka sto, morda pa tudi sto in eno leto. Ta lupinar, iz plemenite rodovine Jugladaceae bi naj izhajal iz podnožja same Himalaje. Kamor pride, se tako oklene zemlje, da ga noben vihar ne more streti.

Ta naš sladi. Oreh namreč. Ne veže. Je še o božiču belkasto nadahnjen v znamenje, da je pridelek letošnji, topljiv v ustih in - kdor ga ima, ta ga ne da. Zato je ta oreh iz čistega zlata.

Se zdi, da je bilo včeraj, ko je še ves zelen in nedorasel ždel v naročju krošnje, skoraj neviden, poln grenčin, taninov in alkaloidov, enkrat o kresu svetega Ivana in smo ga obirali zaradi dragocene in zdravilne limfe, za tisto temnorjavo, žgano tekočino, orehovec, spomin na patra, samostanskega vrtnarja in delovnega tovariša od nekod iz Furlanije, ki mi je nekoč v poklon za podarjeno drevesce granatovca zmagoslavno prinesel starodaven in dragocen recept, za katerega ni škoda žrtvovati nekaj nedozorelih sadežev, obranih preden olesenijo in izpremenijo svoj zamotani in skrivnostni kemični sestav.

Sedaj je tu, naš oreh, *Jugland regia*, na višku zbiranja učinkovin, na višku svojega pohoda. S sušenjem izgublja težo, vrtoglavo se kopiči hranilna in zdravilna moč njegovih jederc. Ko bo pomlad, bo izgubil vse, bo komaj vreden piškavega oreha. Svežih si smemo privoščiti veliko več kot suhih. Le ta naj ne bi prišla na mizo po večerji, temveč samo kakor del večerje! Ko jih tremo, ne zazrimo se v prazno: ko se bomo iztreznili, bo prepozno. Pazljivo jih štejmo. Samo tako nam ne bo žal, da smo jih jedli. Seveda! Kdo jih bo pa štel v poticah, keksih, tortah, pečenih in kuhanih zavitkih, štruk-

ljih, štrukeljčkih, kolačih, minjonih in daminih poljubčkih?

“Festina lente” je star latinski pregovor in pomeni: hiti počasi! Prav to sem si dopovedovala, ko sem o lanskem božiču hitela domov z zavitkom pravih barokljanskih štrukeljčkov, dišečih in dehtečih, da so puščali sled za sabo še skozi papir. Spekla jih je bila dobra gospa Ljana, da z njimi obdari številne prijatelje njenega gostoljubnega doma. Ugibala sem, kako ji bom ukradla recept. Pa ni bilo potrebno. Velikodušno mi ga je povedala med enim dovtipom in drugim, med eno in drugo zanimivo iz starih časov.

Ker takih štrukeljčkov ni nikoli dovolj, nasipamo na kupček meni nič, tebi nič, cel kilogram moke z lepo jamico na sredi: v to jamico mora izginiti šest svežih rumenjakov in dvajset dekagramov masla, ki smo ga stopili z enako težo sladkorja in kakšno žlico vode. Tudi kvasa je treba, dvanajst dekagramov naj ga bo, stopljenega v malo vode in vzhajane ter ribane limonine lupine. Potem pa sol. A te prav malo. Iz vsega tega bo testo, ki naj vzhaja. Naj le. Saj ga bomo kmalu nato razpihnili, ker se bo moralo pod valjarjem raztegniti v trakove, ne pretanke in ne predebele, vse lepo z beljakom premazane, da se bodo culice - štrukeljčki ubogljivo sprejemali in zapirali, ko bodo enkrat polni. Polni česa? O, to pa to!

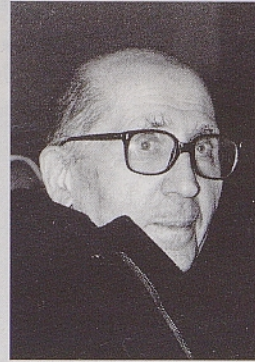
V njih bo pol kilograma zmletih orehov in prav toliko v vinu ali likerju namočenih rozin, nato pinoli in sesekljani cedrovi kanditi, deset dekagramov teh in deset dekagramov onih. Na vse te dobrote zribamo petnajst dekagramov grenke čokolade, posipamo s cimetom in ribano limonino lupino. Je vse lepo zmešano? Je. Položimo vzdolž traka toliko nadeva, da bo rob prost in da ga bomo z gornjim delom traka lepo prekri-li kot z odejo. Še prej pa bomo tu in tam dodali kosme masla. S stranico roke (od mezinca navzdol) pritiskamo v enakih presledkih na to dolgo sladko salamo, da se oblikujejo štrukeljčki: eden, dva, tri... eden, dva tri. Pritisk roke naredi, da se nasprotni steni testa sprimeta.

Brazde nato prerežemo z nožem, prepleskamo vse s tepenim jajcem, položimo na pekač in spečemo na zmernem ognju.

Ta orehova sladka bomba traja, če traja, do svetih treh kraljev in dlje. Ko si se z njo okrepčal, si kot Krpan in Peter Klepec v eni osebi. In kaj bi rekli o sladkosnednih prednikih, ki so tako bombo ne le pekli, temveč v glavnem cvrli, če je le bilo dovolj olja pri hiši?

Toda takrat so zime bile take, da je zmrzovala voda na nočni omarici in burja je bila ihtasta, da je stricu Boštjanu odkrila streho. Pa je bilo treba kljub vsemu vsako jutro k zorni maši, natanko ob šestih, ko je še tema kot v rogu. Zato so pa bili štrukeljčki zasluženi in blagoslovljeni.

Zbogom, profesor Kandut!

Njegova vljudnost, njegova skromnost sta bili izraz njegove velike notranje gosposkosti. Poslušal te je s komaj vnaprej pomaknjeno glavo, njegov bister pogled se je vpičil vate in oči so budno spremljale tvoje pripovedovanje ter s prebliski reagirale na vprašanja. Odgovor je bil umirjen, tehten, bist-

ven; a glas se je z očmi vred in s komaj nakazanim poudarkom kake geste razživel, ko je pripovedovanje doseglo višek, se dotaknilo zanimivega ali spornega vprašanja, ko je pristopila kritična misel. Takega imam in bom ohranil v spominu.

Nanj sem se obrnil velikokrat, ker sem vedel, da mi bo odgovoril radodarno in tehtno. Šlo je predvsem za Kanalsko dolino, za njegovo dolino. Ko me je delovna dolžnost ali raziskovalska radovednost gnala tja, mi je vedno umel pojasnjevati vse, za kar sem ga vprašal. Poznal je vse ljudi, vse kraje, poznal je zgodovino in ljudske običaje, poznal je narečje in imena ter je vsako razlago umel utemeljevati tako, da je bila moja radovednost potešena in da sem lahko računal na tehtno osnovo za svoje delo. Ni še dolgo tega, ko sem ponovno bral opise kanalskih vasi, za katere je dal na razpolago vse svoje znanje in jih je z njegovo nepogrešljivo pomočjo napisal prof. Roman Šavnik in bojo služili za osnovo tretjemu zvezku Krajevnege leksikona Slovencev v Italiji.

Pri profesorju Kandutu sem občudoval predvsem temeljitost znanja in odgovornost pri delu: vedel sem, da se lahko zanašam do amen na njegove utemeljitve in da ga ni boljšega poznavalca Kanalske doline. To sem imel tudi možnost previriti, ko sem njegove informacije primerjal z drugimi viri. Danes vem, in mi je zato žal, da je s končnim odhodom odnesel s seboj še toliko znanja, ki ga ni utegnil ustaviti na papirju ali razdati drugim, da bi ga posredovali naprej. A to je usoda vseh modrecev, da odnesejo del svoje modrosti, svojega izkustva in svojega znanja, pridobljenega v dolgih letih dela in iskanja, s seboj. Nam je le obžalovati, da nismo znali tega bogastva do dna preceniti in sprejeti.

Zbogom, Jok Kandut, naj Vam bo zemlja lahka; ona koroška zemlja, v katero ste bili vraščeni in iz katere ste rastle kot pokončen mož, ki je znal biti vljuden in prešeren gospod!

Pavle Merku

Kulturni večeri v Društvu slovenskih izobražencev

Debatni večer o Kobalovi komediji v Peterlinovi dvorani.

Društvo slovenskih izobražencev v Trstu je takorekoč v polni sezoni. Ponedeljkova srečanja v Peterlinovi dvorani pa niso samo kulturni užitek, ampak tudi nepogrešljiva družabna srečanja. Novembra je DSI pripravilo sledeče večere: v ponedeljek, 4. novembra, je dr. Luigi Tavano predaval o goriški Cerkvi in družbi ter njenem odnosu do vojne in osvobodilnih gibanj; v ponedeljek, 18. novembra, so v društvu predstavili dokumentarec mag. Egona Pelikana z naslovom "Fašizem in Slovenci"; naslednji ponedeljek, 25. novembra, so dr. Valentin Inzko, dr. Marjan Smolik in dr. Branko Marušič predstavili zbornik o celovski, celjski in goriški Mohorjevi družbi v slovenskem kulturnem prostoru (1851-1995); v ponedeljek, 2. decembra, sta Maja Lapornik in Martin Breclj uvedla razpravo pri okrogli mizi o komediji Borisa Kobala "Afrika ali na svoji zemlji", pri kateri je sodeloval tudi avtor in režiser Kobal; v ponedeljek, 9. decembra, je bila gost v Peterlinovi dvorani dr. Metka Klevišar, Slovenka leta 1995; 16. decembra pa je bil gost DSI astrofizik dr. Janez Zorec iz Pariza, ki je govoril o manjkajoči materiji v vesolju.

Srečanja v Peterlinovi dvorani v Trstu vsak ponedeljek ob 20.30 se bodo obnovila po božičnih in novoletnih praznikih.

Predstavitve zbornika treh Mohorjevih družb.

UMRL DR. JAKOB KANDUT

V Trstu je 8. decembra umrl ugledni predstavnik Slovencev v Kanalski dolini dr. Jakob Kandut. Rodil se je 8. julija 1913 v Ukvah, kjer je živel, dokler se ni leta 1971 za stalno preselil v Trst, kjer si je bil ustvaril družino in kjer je potem poučeval na slovenskih šolah ter sodeloval v kulturnem življenju. Študiral je v malem semenišču v Gorici, pravo pa v Padovi. Svojim ljudem je pomagal na kulturnem in gospodarskem področju. Leta 1939 je s prepričevanjem v Ukvah zajezil nesrečne opcije za nemški rajh, prizadeval pa si je tudi za priznanje servitutnih in dvolastniških pravic. O Kanalski dolini je pisal in predaval na radiu.

SPOMINI STANKA KOCIPRA

Pravnik, pisatelj in dramatik dr. Stanko Kociper, ki se je rodil leta 1917 v Mariboru in od leta 1948 živi v Argentini, je pri Mladinski knjigi izdal 536 strani debelo knjigo spominov na vojna in prva povojna leta Kar sem živel. Napisal jih je že v letih 1949-53 in delno objavjal v reviji Tabor. Posvetilo se glasi: Spominu generala Leona Rupnika in njegovih domobrancev. Kociper, ki je bil Rupnikov tajnik in zet, odločno brani njegov lik in delo ter s tega zornega kota marsikaj osvetljuje iz revolucijskih let. Spremno besedo je napisal zgodovinar Boris Mlakar.

NOVA REBULOVA KNJIGA

V knjižnem daru Mohorjeve družbe v Celovcu za leto 1997 je tudi nov roman tržaškega pisatelja Alojza Rebule. Dal mu je naslov Maranathà ali leto 999, dogaja pa se ob prelomu prvega tisočletja. Junak konča svoje dni v Štivanu.

VINCENCIJEVA OPOROKA

Lazaristi so že lani izdali v Ljubljani novo knjigo svojega sobrata iz Kanade g. Franca Sodje, ki je znan duhovni pisatelj, a tudi umetniško nadarjen pesnik in pisatelj. V knjigi priročne oblike Vincencijeva oporoška je predstavil misli ustanovitelja Misijonske družbe sv. Vincencija Pavelskega. To je storil tako, da je komentiral 130 izbranih Vincencijevih misli in nasvetov.

POGLEDI ŠT. 10-11

Raziskovalni inštitut Studia Slovenica (p.p. 28, 1210 Ljubljana-Šentvid), ki ga vodi prof. Janez Arnež, je novembra objavil 10.-11. številko razmnožene revije Pogledi. V njej spet najdemo zanimive bibliografske in arhivske podatke, ponatise in prikaze manj znanih publikacij v svetu, življenjepise ter prikaze organizacij.

90-LETNICA ŽUPNIJE V COLLINWOODU

V Clevelandu v ZDA so 10. novembra sklenili jubilejno leto ob 90-letnici slovenske župnije Marijinega vnebovzvetja v Collinwoodu. Ob župniku Janezu Kumšetu in kaplanu Janezu Černetu je bil ob oltarju tudi koprski škof msgr. Metod Pirih. V Slovenskem domu na Holmesovi aveniji je bila nato slovesnost. Ob tej priložnosti je Slovensko-ameriški svet predal zadnji del nabirke med ameriški rojaki za nova bronasta vrata ljubljanske stolnice. Skupno so zbrali 40.000 dolarjev.

MONOGRAFIJA BOGDAN GROM

Ob letošnji veliki razstavi slikarja in kiparja Bogdana Groma (rojen leta 1918 v Devinsčini pri Trstu) v New Yorku je pri založbi Cromwell Editions v Londonu izšla bogata monografija z naslovom Bogdan Grom, ki jo je uredil John De Fazio iz New Jerseyja. Poleg številnih barvnih reprodukcij so v njej eseji, ki so jih prispevali Tatjana Pregl Kobe, Zoran Kržišnik, Giulio Montenero, Luciano Perissinotto in John Ros.

ZLATI SV. JUST

Združenje kronistov iz Trsta je 6. decembra podelilo nagrado Zlati sv. Just Mednarodnemu zavodu združenega sveta v Devinu. Ob tej priložnosti pa je podelilo posebno plaketo fotografu in fotoreporterju Mariu Magajni ob nedavni 80-letnici.

ZAHODNO SOSEDSTVO

Slovenska akademija znanosti in umtnosti je objavila zbirko 19 že objavljenih razprav živih in rajnih strokovnjakov o slovenki zahodni meji in stikih med Slovenci, Italijani in Furlani do konca I. svetovne vojne. Uredili so jo zgodovinarji Branko Marušič, Stane Granda in Petra Svolišak.

S TREBUHAN ZA KRUHAN

S tem naslovom, ki se nadaljuje z besedami Od duoma do čarnega pakla, se je zveza slovenskih izseljencev iz Furlanije-Juljske krajine Slovenci po svetu 7. in 8. decembra spomnila 50-letnice italijansko-belgijskega sporazuma o premogu, ki je tudi Benečiji prinesel množično izseljevanje zaradi dela v belgijskih rudnikih, s tem pa praznjenje vasi (skoraj 5.000 moških je odšlo) in bolezni. V Čedadu so pripravili razstavo in posvet. Na njem je bivši rudar Adriano Martinig jasno poudaril, da je bilo izseljevanje iz Benečije sad načrtovane nerazvitosti in želje po raznarodovanju Slovencev. Rudarji pa so s svojo samozavestjo pozneje veliko prispevali k prebujanju pod Matajurjem.

IŠČEMO PODJETNIKE

Prof. Ljubo Sirc je pri Gospodarskem vestniku v Ljubljani izdal slabih sto strani debelo knjižico, ki poljudno, a znanstveno govori o temeljnih gospodarskih, a nujno tudi političnih, volih sodobne Slovenije. Vsebina je jasna že iz naslova (Iščemo podjetnike. Zgodba o premajhnem uspehu v Sloveniji) in iz naslovov poglavij: Zgodba o komunističnem neuspehu, Zgodba o polovičnem uspehu reform, Komunistično nasprotovanje korenitim spremembam.

PESMARICA DR. CIGANA

Krščanska kulturna zveza je 4. novembra v Celovcu predstavila dve novi pesmarici. Gre za drugi snopič skladb slovenskih zdamskih skladateljev Sen o vrnitvi (uredil dr. Edo Škulj) in za zbirko Slovenske narodne pesmi iz zapuščine dr. Franceta Cigana, ki je po vojni delal kot salezijski duhovnik, vzgojitelj, glasbenik in kulturni delavec na Koroškem. V njej je 360 pesmi. Uredil jih je prof. Jožko Kovačič, ki bo iz zapuščine kakih tisoč pesmi pripravil še vsaj pesmarici Ciganovih umetnih in duhovnih pesmi.

UMRL DR. ADOLF BIBIČ

V Ljubljani so 26. novembra pokopali profesorja politologije dr. Adolfa Bibiča. Bil je redni profesor na Fakulteti za družbene vede. Napisal je vrsto razprav in knjig, 14 let pa je bil glavni in odgovorni urednik revije Teorija in praksa.

PRAVNI POLOŽAJ SLOVENSKE CERKVE

Pri papeški lateranski univerzi je na 154 straneh v italijanščini izšel del doktorske disertacije župnika v Mostah v Ljubljani, prof. Lojzeta Snoja o pravnem položaju Cerkve v Sloveniji po letu 1945 (Alojzij Snój, La condizione giuridica della Chiesa cattolica in Slovenia dal 1945 in poi). Branil jo je že pred desetimi leti, vendar še ni bila natisnjena. Zaradi obsežnosti je izpuščen sicer zelo zanimiv zgodovinski del, ki govori o jugoslovanski in slovenski zakonodaji o verskih zadevah in o odnosih med državo in Cerkvijo ter Sv. sedežem do časa zagovora.

OBLETNICA GREGORČIČEVE SMRTI

Od 22. do 24. novembra se je v zgornji Soški dolini zvrstilo več prireditev ob 90-letnici smrti "goriškega slavčka" Simona Gregorčiča - na pokopališču pri Sv. Luciji, v Libušnjem, na Vrsnem in v Kobaridu. Med drugim so predstavili biografsko knjigo Ivana Sivca Biseri bolečine.

ZAMEJSKE PEVSKE REVIJE

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici je 23. in 24. novembra nastopilo 20 zborov na 38. tradicionalni reviji Zveze slovenske katoliške prosvete Cecilijanka.

V Kulturnem domu v Trstu je tržaška Zveza cerkvenih pevskih zborov priredila 1. decembra svojo 31. revijo. Nastopilo je 13 skupin. Med odmorom je zastopnik Zveze kulturnih organizacij Slovenije Danijel Božič izročil Gallusovo odličje zaslužnemu dirigentu Ediju Racetu, g. Dušan Jakomin pa je predstavil glasilo ZCPZ v obliki zbornika Glas naših zborov.

decembra pa je bila v Gorici še Mala Cecilijanka. Nastopilo je enajst zborov. Nagovor je imel dekan Anton Lazar.

NAGRADA ALOJZA KOCJANČIČA

V Koprju so 27. novembra podelili Nagrado Alojza Kocjančiča za posebne dosežke pri oblikovanju, raziskovanju in ohranjanju kulturne identitete Istre pisatelju Marjanu Tomšiču. Pred njim so jo prejeli pesnik Edelman Jurinčič, etnologinja Rožana Koštal in kipar Jože Pohlen.

Marijina domova v Ul. Risorta in pri Sv. Ivanu

Nabito polna dvorana Marijinega doma v ulici Risorta med prireditvijo ob zaključku obnovitvenih del.

Dne 8. decembra sta bili pomenljivi slovesnosti tako v Marijinem domu v Ul. Risorta kot v Marijinem domu pri Sv. Ivanu v Trstu.

Pri Sv. Ivanu so praznovali dejstvo, da so izplačali vse dolgove v zvezi z gradnjo, nato pa prilagajanjem stavbe, ki je bila s pomočjo dobrotnikov zgrajena leta 1968 pod vodstvom kaplana Petra Šorlija, novim varnostnim predpisom.

V Ul. Risorta pa so blagoslovili prenovljeno dvorano, oder in nekatere druge prostore. Prvi Marijin dom je s pomočjo družbenic in drugih dobrotnikov dal zgraditi voditelj Marijine družbe g. Franc Guštin (1912), nanovo zgrajen in povečan pa je bil leta 1969 pod vodstvom voditelja dr. Jožeta Prešerna.

PAPEŽEV KIP NA BREZJAH

Na Brezjah so v spomin na zgodovinski papežev pastirski obisk v Sloveniji 24. novembra postavili kip Janeza Pavla II., delo Staneta Kolmana. Odkrila sta ga slovenski veleposlanik pri Sv. sedežu Štefan Falež in predsednik državnega odbora za pripravo papeževega obiska, notranji ministar Andrej Šter, blagoslovil pa apostolski nuncij v Sloveniji msgr. Edmond Farhat.

V PRIČAKOVANJU BOŽIČA

Pod tem naslovom je Sklad Mitja Čuk z Opčin s 1. decembrom začel vrsto prireditev v Finžgarjevem domu. Pripravil je tri razstave, predstavitve mladinskih del in druge pobude. Sklad je nastal pred sedmimi leti, da bi pomagal prizadetim otrokom, svoje usluge pa nudi vsem potrebnim. Že pet let izdaja revijo Škrat.

BLOUDKOVE NAGRADE

V Narodni galeriji v Ljubljani je bila 23. novembra podelitev 32. Bloudkovih nagrad za delo na športnem področju. Izmed Slovencev v Italiji sta bila nagrajena športni časnikar Mario Šušteršič in Športno združenje Slo-ga.

EINSPIELERJEVA NAGRADA

Narodni svet koroških Slovencev in Krščanska kulturna zveza sta v Slomškovem domu v Celovcu 21. novembra podelila 8. Einspielerjevo nagrado (namenjena je zaslužnim predstavnikom večinskega naroda) dr. Egonu Kapellariju, ki je že 15 let škof v Celovcu. Utemeljila sta jo z njegovim vztrajnim prizadevanjem za sožitje na Koroškem in za dosledno spoštovanje sklepov koroške škofijske sinode iz leta 1972 o narodnih in jezikovnih pravicah.

HVALEŽNICA

V nedeljo, 10. novembra, je bila pri Sv. Justu tradicionalna zahvalna maša slovenskih vernikov tržaške škofije. Namesto spodbudne besede škofa msgr. Bellomija so tokrat v tržaški stolnici obiskali njegov grob. Obred je vodil škofov delegat msgr. Franc Vončina, prisoten pa je bil tudi škofijski upravitelj msgr. Ragazzoni. Združene zборе je vodil Edi Race, pe-li pa sta še skupini Kresnice in Shalom. V lepem številu so bili prisotni skavtinje in skavti, vrtnarji in kmetje pa so po ustaljenem običaju ob darovanju prinesli k oltarju darove zemlje.

MARKO KRAVOS V GUADALAJARI

Tržaški književnik Marko Kravos je kot predsednik slovenskega PEN kluba sodeloval na 63. svetovnem kongresu mednarodnega PEN v mehiškem mestu Guadalajari od 7. do 11. novembra. Iz Slovenije je bil tam še predsednik mirovnega komiteja PEN Boris A. Novak. Na kongresu so med drugim sprejeli resolucijo v podporo slovenski manjšini v Italiji in pa dokument o pravicah Slovencev in Hrvatov v Avstriji.

Kravosu so 20. novembra predstavili v Tržaški knjigarni novo pesniško zbirko Krompir na srcu, ki je izšla pri založbi Obzorja v Mariboru in jo je opremil Marjan Kravos, ter knjigo pravljic, ki je izšla pri Mohorjevi v Celovcu, opremil pa jo je Klavdij Palčič. O prvi knjigi sta govorila prof. Matjaž Kmecl in založnik Andrej Brvar, o drugi pa prof. Alenka Rebula Tuta in založnik Franc Kattnig.

PREMRLOV ZBORNIK

Prireditve ob 30-letnici smrti skladatelja msgr. Stanka Premrla so zakrožili z objavo Premrlovega zbornika v Knjižnici Cerkvenega glasbenika. Dr. Edo Škulj je v njem uredil gradivo s posvetov o Premrlu, ki sta bila v Ljubljani in rojstnem Podnansu.

ŠKOFOVI ZAVODI

Nekdanji gojenec Zavoda sv. Stanislava p. Lojze Štrubelj je pri Družini na 272 straneh izdal knjigo Še vedno živo drevo. Opis in zgodovino škofijske gimnazije v Šentvidu so predstavili 13. novembra ob praznovanju šolskega zavetnika sv. Stanislava.

V ČIGAVEM IMENU

Ive A. Stanič, ki je v slovenski javnosti znan po številnih pismih časopisom v zvezi s komunističnim nasiljem med revolucijo in po njej, je izdal knjigo V čigavem imenu. Gre za prikaz komunističnih taborišč v Sloveniji s pomočjo 210 dokumentov in pričevanj 20 nekdanjih zapornikov. Kot je bilo objavljeno, se knjiga dobi pri avtorju (Mozelj 9, 1330 Kočevje).

ZASEDANJE V BOSTONU

Letno zasedanje Ameriške družbe za pospeševanje slavističnih študij je bilo tokrat sredi novembra v Bostonu. Tam se je zvrstilo tudi šest pobud Družbe za slovenske študije, ki je imela ob robu kongresa tudi svoje organizacijsko srečanje. Eno izmed okroglih miz je posvetila liku arheologa, narodopisca, kritika in muzealca dr. Rajka Ložarja, eno muzikologiji, spet eno, odmevno, novim arhivskim virom za zgodovino Slovencev med II. svetovno vojno. Vodil jo je zgodovinar prof. Bogdan Novak, med udeleženci pa sta bili zgodovinarke dr. Jera Vodušek Starič in dr. Tamara Pečar Griesser.

1.843.571 dokumentov

Iz intervjuja, ki ga je Marjeta Novak Kajzer imela za Nedelo 24. novembra z ravnateljem Arhiva Republike Slovenije (ARS) mag. Vladimrom Žumrom, zveemo več pomembnih podatkov o nekdanjih posebnih arhivih, ki so zdaj dostopni raziskovalcem.

Že maja 1990 je bil priključen Arhivu Republike Slovenije takratni Zgodovinski arhiv CK ZKS (219 fondov, 960 dolžinskih metrov gradiva), ki mu zdaj strokovno pravijo Dislocirana enota I.

Novembra 1992 mu je bil priključen še Arhiv Inštituta za novejšo zgodovino (INV, še prej IZDG), ki obsega 750 arhivskih fondov in 1.100 metrov gradiva. To je Dislocirana enota II., saj je gradivo v obeh primerih ostalo v dotedanjih prostorih.

Po nekih predlogih naj bi v ARS prešel tudi Arhiv Ministrstva za notranje zadeve, ki je vsekakor dostopen raziskovalcem in uporabnikom.

Veliko zanimanje pa velja za gradivo, ki ga je SOVA (Slovenska obveščevalno varnostna agencija) podedovala od predhodnikov (VOS, OZNA, UDBA, SDV, VIS). Dokler je spadala pod ministrstvo za notranje zadeve, je počasi predajala starejše gradivo arhivu ministrstva. To pa ni veljalo za 813 kolutov mikrofilmov, na katerih je kar 1.843.571 dokumentov (verjetno pravilneje: posnetkov), o katerih naj bi ne bilo točnejših pregledov. Kdor je dobil dostop do takega mikrofilma, je lahko ugotovil, da gre za ogromno količino gradiva, katerih originalov na papirju ni mogoče najti nikjer, poleg tega so v precej slabem stanju oz. niso bili delani dovolj strokovno. Mag. Žumer zdaj pojasnjuje, da gre za gradivo iz let 1944-65 in da je prišlo leta 1994, ko je SOVA prešla naravnost pod pristojnost vlade, do dogovora, da preide to gradivo v ARS. Zdaj mikrofilme duplirajo, poskrbeli pa bodo še za skeniranje in hranjenje na optičnih diskih.

Zlato odličje

Zveza kulturnih organizacij Slovenije je letos že dvajsetič podelila svoja letna priznanja osebnostim in organizacijam, ki imajo posebne zasluge za ohranjanje in rast kulturno-prosvetne dejavnosti, pojmovane kot dragoceno ogrodje slovenske omike, duhovnosti in identitete.

Letos so podelili štirinajst priznanj, ki so šla tudi v zamejstvo in zdomstvo in so razdeljena v štiri kategorije. Najvišjo med njimi predstavljajo zlata odličja in teh je bilo letos troje. Med prejemniki tega prestižnega priznanja je bil dolgoletni član vodstva Društva slovenskih izobražencev MARIJ MAVER.

Zveza kulturnih organizacij Slovenije je za svoj sklep, ki je bil sprejet soglasno, podala naslednjo utemeljitev:

“Marij Maver iz Trsta je predsednik Slovenske prosvete, ene od dveh kulturnih organizacij Slovencev na Tržaškem. Poklicno se je predal radijskemu mediju, kjer je kot dolgoletni odgovorni urednik kulturno-informativnega oddelka skrbel za kulturne rubrike, organiziral in marsikdaj tudi vodil odmevne kontakt-

ne oddaje, ki so javnost seznanjale z dosežki slovenske duhovne ustvarjalnosti doma in po svetu.

Slovensko prosveto vodi z veliko odgovornostjo za usklajeno delo društev in amaterskih skupin. Skrbi za ohranjanje ljudske ustvarjalnosti in omike in za razvoj stalnih stikov z drugimi slovenskimi organizacijami in z domovino. Dvajset let že ureja revijo Mladika, pripeljal jo je v 40. leto nepretrganega izhajanja, kar je edinstven primer na Tržaškem. Posebej skrbi za vzgojo novih piscev in zasledovanje talentov. Mladika je postala tudi vez med rojaki po svetu. Na njegovo pobudo je izdala tudi več samostojnih publikacij, ki so močno odmevale tudi v italijanski javnosti. V osrednjem odboru pomaga pripravljati študijske dneve Draga.”

Svečanost ob podeljevanju priznanj je potekala 29. novembra 1996 v slavnostni dvorani občine Piran in je bila deležna velike pozornosti osrednjih slovenskih medijev.

Prijatelju Mariju Maverju iskreno čestitamo za visoko priznanje ter mu želimo še veliko uspeha in zadovoljenja pri njegovem odgovornem in zaslužnem delu.

Društvo slovenskih izobražencev

Trst, o Božiču 1996

Mačkoljanska ljudska noša

To je naslov knjige s številnimi fotografijami, ki jo je pripravila Romilda Smotlak Tul, izdalo Prosvetno društvo Mačkolje, založil pa Svet slovenskih organizacij. Predstavili so jo 17. novembra v Srenjski hiši v Mačkoljah, kjer so pripravili tudi razstavo. Govoril je g. Dušan Jakomin, na sporedu pa so bile tudi kulturne točke. Na posnetku avtorica in mačkoljanski pevski zbor.

POBITI CIGANI IZ KANIŽARICE

V Črnomlju so 24. novembra blagoslovili spominsko obeležje za padle protikomuniste in za žrtve komunističnega nasilja. Spomenik je posvečen tudi 64 ciganskim možem, ženam in otrokom iz Kanižarice, ki so jih partizani pobili avgusta 1942.

Spominsko ploščo so 17. novembra blagoslovili tudi v Ločni pri Novem Mestu.

Tednik Družina pa je 1. decembra objavil začasni seznam več kot 1.200 imen padlih in pobitih, ki so živeli ali pa so imeli zadnje bivališče v Ljubljani. Nova slovenska zaveza (p.p. 4060, 1124 Ljubljana, tel. 312-176), ki jim bo spomladi postavila spomenik na Žalah, prosi za dopolnila, popravke in podatke, da bi bilo ob težavni pobudi čim manj napak.

SLOVENSKE SKAVTINJE

Na generalnem svetu Zveze slovenskih katoliških skavtinj in skavtov 16. in 17. novembra v Postojni je bila prisotna tudi predstavnica vodstva svetovne zveze skavtinj WAGGGS, ki ima sedež v Londonu. Slovenskim skavtinjam je izročila listino o pridruženem članstvu. Moški del organizacije pa je včlanjen v svetovno zvezo le prek taborniške organizacije.

PROF. D. ULAGA 90-LETNIK

Mohorjeva družba iz Celja je 7. novembra predstavila v Mariboru knjigo znanega športnega delavca prof. Draga Ulage Šport, ti si kakor zdravje. Izšla je ob avtorjevi 90-letnici. Prisoten je bil tudi najstarejši olimpijski tekmovalec na svetu, 98-letni rojak Leon Štukelj.

SPOMIN NA MARIA MILIČA

Slovensko planinsko društvo Trst se je zelo lepo oddolžilo spomenu za služnega odbornika Maria Miliča iz Repniča s tem, da mu je ob tretji obletnici smrti postavilo spominsko obeležje na vrhu Volnika, nedaleč od rojstne vasi. Slovesnost je bila 24. novembra.

ŠKOF PIRIH V KALIFORNIJI

Koprski škof msgr. Metod Pirih, ki je zadolžen tudi za Slovence po svetu, je bil od 4. do 8. novembra na pastirskem obisku v San Franciscu. Na obisku pri nadškofu Levadi je skušal doseči, da bi po dveh letih znova odprli slovensko (zadnja leta slovensko-hrvaško) cerkev Gospodovega rojstva, mogoče v sodelovanju s poljsko skupnostjo. Pri maši, ki jo je daroval v Narodnem domu na "Kranjskem hribu", se je zbralo 140 rojakov.

STONE RUTAR 95-LETNIK

V Novi Gorici je 29. novembra praznoval 95-letnico upokojeni učitelj Tone Rutar iz Čadrga pri Tolminu. Zaradi narodnoobrambnega dela med tigrovci so ga fašisti najprej premestili v Abruce, nato pa imeli pet let po zaporih. Za časopise, revije in Primorski slovenski biografski leksikon je napisal nešteto življenjepisov in drugih člankov o tigrovcih, tako da velja za živo enciklopedijo primorskega odpora proti potujčevanju.

30. TEOLOŠKI TEČAJ

Od 18. do 29. novembra je bil vzporedno v Ljubljani in Mariboru Teološki tečaj o aktualnih temah z naslovom Vznemirjati in povezovati. Tudi tokrat je pritegnil izredno število mlajših in starejših, kot je bilo že v časih, ko je bil "glas vpijočega v puščavi, ko je vse javno življenje narekovala samozvana partija brezbožnih ideologov" (akad. Jože Krašovec). Za Ljubljano je bila to 30., za Maribor 20. izvedba. Ob jubileju je izšel poseben zbornik. Med drugimi pa so predavali nekdanji pobudniki in voditelji tečajev oz. študentskih organizacij verujočih p. Miha Žužek (1967-71), dr. Rudi Koncilija (1971-83), dr. Janez Gril (1983-89) in Milan Knep.

ZDOMCI IN MANJŠINCI NA VOLITVAH

Prvo zasedanje novoizvoljenega slovenskega Državnega zbora v Ljubljani je kot najstarejši poslanec vodil 74-letni zastopnik Slovenskih krščanskih demokratov mag. Marijan Schiffrer iz Argentine. To je obenem prvi zdovski predstavnik v slovenskem parlamentu, izvoljen sicer na strankarski listi, ker nikoli ni prodrla zamisel, da bi imeli v Ljubljani zajamčene zastopnike tudi zamejski in zdovski Slovenci. Še z glasovanjem po pošti za državljane, ki živijo v tujini, so bile spet težave in časovne stiske, tako da je bilo oddanih le 5.312 poštinih glasovnic.

Zajamčeni mesti in Državnem zboru pa imata italijanska in madžarska manjšina, ki sta sicer izvolili nekaj dodatnih poslancev še na strankarskih listah. Za mesto madžarskega predstavnika je bilo na posebnem seznamu upravičencev 6.229 ljudi (volilo jih je 4.079), za mesto italijanskega predstavnika pa 2.604 (volilo jih je 1.707).

USODA IZSELJENCEV

To je naslov knjige, ki jo je v Argentini napisal msgr. dr. Mirko Gogala. Izdala jo je Slovenska kulturna akcija. Dne 23. novembra jo je v Slovenski hiši v Buenos Airesu predstavil dr. Alojzij Kukovica, DJ.

DVORANA ŠKOFA ROŽMANA

Ob 50-letnici procesa proti lju-bljanskemu škofu dr. Gregoriju Rožmanu so imeli v Slovenski hiši v Buenos Airesu 24. novembra spominsko akademijo, glavno dvorano pa so poimenovali po njem.

KONGRES O MANJŠINAH

Na Brdu ob Baškem jezeru je bil od 14. do 16. novembra v priredbi ko-roške deželne uprave sedmi kongres o narodnih manjšinah. Posebne pozornosti so bili deležni Slovenci na avstrijskem Štajerskem in v Kanalski dolini ter Nemci na Slovenskem.

KRPANOVA SOL

Tržaški književnik Miran Košuta je zbral svoje eseje v knjigi Krpanova sol. V Prosvetnem domu na Opčinah jo je 5. decembra predstavil akad. Ciril Zlobec. Na večeru je še igral kitarist Marko Feri.

GLASBENA SEZONA CENTRA KOMEL

Koncertna sezona Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel v Gorici obsega od novembra do maja 1997 13 koncertov v veliki ali pa v komorni dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž. Otvoritveni koncert je bil 16. novembra z nastopom Akademskega pevskega zbora Tone Tomšič iz Ljubljane, ki ga vodi Tržačan Stojan Kuret in praznuje svojo 50-letnico. Mladi domači pianist Miran Devetak pa je imel 27. novembra svoj prvi samostojni koncert v Gorici.

ORDEN Y MISTERIO

Orden y misterio (Red in skrivnost) je naslov izbora spisov prof. dr. Milana Komarja, ki velja za vodilnega katoliškega filozofa v Argentini, sodi pa tudi med najuglednejše tamkajšnje slovenske kulturne delavce. Knjigo so predstavili v Buenos Airesu 28. novembra.

IZ DNEVNIKA EVGENA LAMPETA

V novi rubriki revije Tretji dan iz preteklosti za prihodnost je dr. Igor Grdina novembra predstavil nekaj odlomkov iz dnevnika duhovnika, urednika Doma in sveta, namestnika kranjskega deželnega glavarja Evgena Lampeta (1874-1918), ki ga hranijo v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani. Ker je bil Lampe tesno povezan z dr. Ivanom Šušteršičem, je to pomemben vir za spoznavanje spora Krek-Šušteršič in razvoja jugoslovanske ideje.

UMRL MARIO CONT

V Špetru je 28. novembra umrl znani beneški politični in kulturni delavec Mario Cont. Imel je 76 let. Med vojno je bil partizan, nato med vodilnimi slovenskimi levičarskimi političnimi delavci v videmski pokrajini, saj je bil odgovoren za Benečijo v Slovensko-italijanski antifašistični uniji, nato član KPI (izključen ob resoluciji Kominforma), v vodstvu Demokratične fronte Slovencev (1. maja 1949 je pripravil odmeven kongres v Čedadu), SKGZ. Bil je med snovalci Matajurja, društva Ivan Trinko (prvi predsednik), Dneva emigranta itd. Oblasti so ga zaradi tega preganjale, uveljavil pa se je tudi kot podjetnik.

IZ ARHIVOV SLOVENSKE POLITIČNE POLICIJE

To je naslov knjige na 476 straneh, ki je izšla v Ljubljani brez oznake datuma in kraja izdaje ter založnika. Le iz napisa "založila Veda" na platnici in uvodne besede dr. Jožeta Pučnika z datumom 3. sept. 1996 nam je stvar bolj jasna. Gre za knjižno izdajo ciklostiliranih zvezkov Zgodovina organov za notranje zadeve SR Slovenije, ki so za notranjo izobraževalno rabo nastali v letih 1970/71, in to na podlagi letnih poročil Ozne, Udbe in Sdv ter drugih izvirnih dokumentov. Obdelano je obdobje od vojnih dni do konca 1950. Žal ni jasno, ali gre za popolni ponatis, pri menih je nekaj tiskovnih napak in, kar se najbolj občuti, tudi pri imernih kazal ni.

Drugače je publikacija izredno zanimiva in poučna. Svojčas je odlomke iz teh poročil objavljala revija Mag. Čeprav se pokoli in podobni zločini ne obravnavajo, je pogled "delavnice" partijskih tajnih služb dovolj zgovoren, pa naj gre za mreže agentov, kadrovske zasedbe v posameznih obdobjih, politične procese, obravnavo Cerkev, emigracije, Trsta, ali pa za streljanje na meji, kontrolo pošte, raziskave medvojnih zadev in spletanje gospodarskih mrež Udbe.

TRŽAŠKI OKTET V AVSTRALIJI

Po 22-dnevni turneji med rojaki v Avstraliji se je 28. novembra vrnil v Trst Tržaški oktet. Z velikim uspehom je imel 15 nastopov v petih avstralskih zveznih državah, pel je še pri petih slovenskih mašah in na dveh širših prireditvah.

PROF. SILVANA HVALIČ V VŠS

10. in 11. novembra so bile volitve za obnovitev vrste zbornih šolskih organov. Po sklepu Enotnega šolskega odbora se je končal slovenski bojkot pokrajinskih šolskih svetov v Trstu in Gorici, kamor so bili zdaj izvoljeni tudi slovenski zastopniki, pač pa je ogromna večina upravičencev bojkotirala volitve v šolske okraje, ki jih slovenska manjšina vse od ustanovitve odklanja, ker zahteva slovenske organe šolske samouprave.

V Vsedržavni šolski svet je bila izvoljena prof. Silvana Hvalič, ki poučuje na Goriškem. Nasledila bo ravnatelj tržaškega liceja F. Prešeren prof. Tomaža Simčiča.

Kulturno ustvarjanje Slovencev v Južni Ameriki

Znanstveni inštitut Filozofske fakultete in Slovenska izseljenska matica v Ljubljani sta izdala zbornik **Kulturno ustvarjanje Slovencev v Južni Ameriki**, v katerem so zbrani prispevki s simpozija, ki je potekal oktobra 1993 ob 60-letnici izhajanja revije Duhovno življenje v Argentini. Zastopanih je 18 avtorjev z 19 prispevki na 231 straneh. V njih so od vseh strani osvetlili slovensko, zlasti primorsko izseljevanje v Južno Ameriko, ki je zajemalo predvsem Argentino, Brazilijo, Peru in druge države Južne Amerike, ker so se Združene države Severne Amerike že zgodaj zaprle priseljevanju. Odliv mladih ljudi je pomenil resno osiromašenje slovenskega naroda, ker so zaradi gospodarskih razmer – na Primorskem tudi zaradi političnih – odhajali predvsem mladi, up vsakega naroda.

Za izseljevanje Slovencev v tujino sta zlasti pomembni dve obdobji: zadnja desetletja prejšnjega stoletja in prva v tem stoletju ter obdobje po drugi svetovni vojni, ko so nastopili tako imenovani "politični" izseljenci. Domnevajo, da smo Slovenci praktično izgubili okrog pol milijona ljudi, to je več kot četrtnina prebivalstva. Nekaj časa je bil Cleveland v ZDA največje slovensko mesto, zdaj pa govorijo najlepšo slovenščino v Buenos Airesu.

Prvi slovenski izseljenci v Južni Ameriki so bili jezuiti; ti so delovali v tako imenovanih "redukcijah", redovnih provincah, ki so vključevale območja, ki pripadajo danes Braziliji, Argentini, Urugvaju in Boliviji. V provinci Quito (Ekvador) je deloval pater Pavel Maroni iz Čeda-da, ki je prvi narisal zemljevid porečja Maranon v Amazoniji, v provinci Perù Nikolaj Sušič iz Istre, v Čilu Frančišek Polland iz Ljubljane. Največ jezuitov je delovalo v 18. stol. v provinci Paragvaj: Inocenc Wolfgang Erberg iz Ljubljane, predstojnik vseh misijonov v Urugvaju, Jože Brigniel iz Celovca, ustanovitelj misijonov v severni Argentini, Ignac Cirheim iz Ljubljane, Adam Hrovat iz Kranja, ob njih pa še vrsta drugih.

Leta 1876 je argentinski parlament izdal zakon o naseljevanju in dve leti pozneje je prosila vlada evropske države, naj pošljejo ljudi. Odzvalo se je tudi okrog 50 slovenskih družin s Krasa in z Goriškega, ki so se naselile v severni pokrajini Formosa. Malo pred prvo svetovno vojno je prišlo v Argentino več zavednih slovenskih izobražencev, in sicer Ciril Jekovec, Gabrijel Brinšek, Bogumil Žnidaršič, inž. Viktor Sulčič, ki je izdal knjigo pesmi in proze in kastiljanščini ali španščini.

Sprva so bili slovenski izseljenci predvsem kmetje in delavci, zato se niso takoj organizirali in tudi časopisje se je le počasi razvijalo. Ko pa so se okrog 1930 dovolj prebudili, jim je postal ljubljanski škof Rožman prvega izseljenskega duhovnika Jožeta Kastelica, ki je prej deloval v Franciji. V Buenos Aires je prišel aprila 1933 in se takoj lotil dela. Hotel je doseči kar največ rojakov, ki so živeli v prestolnici in njenih predmestjih. Ker ni imel na razpolago nobenega obveščevalnega sredstva, je začel

13. maja 1933 izdajati v Slovenskem tedniku rubriko **Moje versko življenje**. Rubrika je hkrati izhajala samostojno v 500 izvodih. Julija 1933 se je preimenovala v **Naše versko življenje** in izhajala kot samostojna priloga Slovenskega tednika, dne 28. avgusta 1934 pa se je priloga osamosvojila in začela izhajati kot revija z novim naslovom **Duhovno življenje**. Do avgusta 1935 je izhajala kot tednik, nato je postala mesečnik in taka izhaja še danes.

Sprva je imel Kastelic velike težave, ker ni imel denarnih sredstev, ne dovolj sodelavcev, vendar se je počasi vse uredilo. Dec. 1936 je prišel v Buenos Aires za jugoslovanskega poslanika dr. Izidor Cankar, Kastelic je navezal z njim prijateljske stike in Cankar mu je dal za vsako številko Duhovnega življenja po 50 pezov, kar je bila četrtnina stroškov. Cankar je tudi dosegel, da so prišle v predmestje Paternal Slovenske šolske sestre, kupile dve hiši in odprle slovensko osnovno šolo. Prevzele so tudi uredništvo in upravo Duhovnega življenja. Kastelic je hodil od hiše do hiše in iskal slovenske vernike in naročnike na Duhovno življenje. Ker pa so bili Slovenci razstreseni po vsej ogromni Argentini, sta Kastelic in njegov naslednik Janez Mladnik potovala po vsej državi, iskala Slovence, pisala o njih v Duhovnem življenju, zblíževala tako rojake med seboj, dosegla pa tudi dva tisoč naročnikov na Duhovno življenje. Kastelic se je 8. marca 1940 ponesrečil na argentinski gori Aconagua, vse delo je prevzel Hladnik in ga vodil do konca leta 1949, ko ga je prepustil duhovnikom, ki so prišli po vojni v Argentino. Med 60 duhovniki je bilo več bogoslovnih profesorjev in drugih strokovnjakov, zato so Duhovno življenje vsebinsko zelo dvignili, poglobili in razširili problematiko, da se je revija med ljudmi ukoreninila.

Ker v Argentini ni bilo slovenskih šol, ne državnih, zasebne so delovale le nekaj let, sta oba prva urednika želela, da bi bilo Duhovno življenje tudi nekaka čitanka za učenje slovenščine. Starši so z Duhovnim življenjem učili svoje otroke brati slovenski jezik, zato so v reviji tiskali zanimive črtice in romane v nadaljevanjih, da so lahko otroci s starši ali sami brali in utrjevali materinščino. Od prve številke dalje je bil v vsaki številki "podlistek" ali roman v nadaljevanjih. Prvi podlistek je bil italijanski roman za mladino in odrasle **Storžek** Carla Collodija. Sledil je francoski pisatelj duhovnik Pierre L'Ermite **Deklica z odprtimi očmi**, slovenska povest Kriste Hafner **Lipetov bič**, iz nemščine prevedena **Lisica Zvitorepka**, ki je izšla pri Mohorjevi družbi 1904 v 85.000 izvodih. Od 1942 do 1947 je izhajal španski prevod Finžgarjevega romana Pod svobodnim soncem – **Bajo ali sol libre**. Prevedla ga je Darinka Čehovin in je bil namenjen izseljencem, ki niso dovolj obvladali slovenščine. Šest let je Hladnik priobčeval Murnikov roman **Matajev Matija**.

Novi uredniki so vpeljali še več svetovno znanih pisateljev, izmed slovenskih je zastopana goriška pisateljica Zora Piščanc s povestima **Petnajstim v spomin** in **Marjetica**, Janez Jalen ima **Tri zaobljube**, Pregelj **Odi-seja iz Komende**, Janez Hladnik potopis **Domovina**,

mili kraj, potopis ima tudi Branko Rozman, in sicer **V Evropo in nazaj**. Begunski pisatelj Ivan Korošec je napisal spomine na prijatelja **Podrti viharnik**, Janez Zdešar **Spomine na težke dni**, v katerih je opisal zapor v Teharjah in beg iz njega. Iz ljubljanske Družine so ponatisnili roman Lojzeta Kozarja **Premakljivi svečnik**.

Cela vrsta je novel in črtic, ki so jih uredniki zajeli iz slovenske literature, ali so jih napisali izseljenci. Tako ima Ivan Cankar 30 sestavkov, Emilijan Cevc celo knjigo črtic **Preproste stvari**, Vinko Beličič iz Trsta 17 črtic, Stanko Kociper 9, Ivan Korošec roman in 9 črtic, Jože Krivec 40, Mirko Kunčič 5, zora Piščanc dve povesti in 14 črtic, Alojz Rebula igro in 12 prispevkov in še vrsta drugih.

V romanih in črticah je Duhovno življenje razgibano, saj zajema najboljše iz preteklosti in sodobnosti, izseljenskim pisateljem pa je omogočalo, da so mogli tiskati svoja dela. Toliko leposlovja ni prinesla nobena strokovna revija, in če se je mogla ohraniti 62 let, pomeni, da jo slovenski izseljenci radi berejo.

Prozi je treba prišteti še poezijo, ki vsa leta izhaja v reviji. Prof. Zora Tavčar je ugotovila, da je nastopilo v Duhovnem življenju 91 pesnikov, med njimi 71 slovenskih, vseh pesmi pa je 1229. Ogromno, če pomislimo, da gre za strokovno revijo. Največ pesmi – 185 – ima jezuitski profesor v Tokiu Vladimir Kos, ki se je zelo uveljavil in izdal prvo slovensko pesniško knjigo v Tokiu (**Dober večer, Tokio**, 1960) in štiri zbirke v Buenos Airesu.

V Duhovnem življenju so zastopani vsi klasični slovenski pesniki od Prešerna do Balantiča in skoraj vsi izseljenski pesniki, ki so v večini. Jasno je, da niso vsi na višini, vendar so dosegli toliko, da listu ne delajo sramote. Tavčarjeva je pomembnejše analizirala in ocenila in njena ugotovitev je zelo pozitivna kakor sodba prof. Martina Jevnikarja za prozo.

Nace Šumi je opisal zgodovino in kulturo slovenskih izseljencev, Irene Mislej kulturno zgodovino Slovencev v Južni Ameriki, Aleksej Kalc in Branko Marušič sta poglobila slovensko izseljevanje v Južno Ameriko, Aleš Breclj se ustavlja pri Duhovnem življenju in slovenski skupnosti v Argentini, Rozina Švent podaja celotni razvoj Duhovnega življenja, Marjan Drnovšek in France Papež predstavljata prvega urednika Jožeta Kastelica, Tone Brulc govori o Hladniku. Posebej so opisani trije pomembnejši sodelavci, in sicer: Mirko Kunčič, Vinko Brumen in France Krašovec. Zbornik sklepa Edo Škulj z obširnimi člankom: **Glasba v Duhovnem življenju**. Duhovno življenje je prineslo štiri skladbe z notami, celo vrsto razprav in esejev o glasbi in redna poročila o glasbenih nastopih slovenskih zborov, ki delujejo pri vseh slovenskih domovih, teh pa je devet.

Osrednji zbor je Slovenski pevski zbor Gallus, ki je nastal iz zborov, ki so delovali že v taboriščih v Italiji in Avstriji. V svetovni javnosti je nastopil 19. marca 1946 na novi maši Janeza Beleja v cerkvi sv. Petra v Rimu. Naslednji dan je imel koncert v prostrani dvorani, ki je bila vsa zasedena. Nato je nastopal še v drugih dvoranah in tudi pred papežem in vse rimske radijske postaje so oddajale poročila o Slovencih v raznih jezikih. V Argentini poje zbor pri slovenski službi božji, počasi se je pomnožil in se razširil v mešani zbor, moški zbor in otroški

zbor. Prvi vrhunec je dosegel leta 1959, ko je pel pred argentinskim predsednikom dr. Arturo Frondizijem, njegovimi ministri in cerkvenimi predstavniki. Leta 1991 se je SPZ Gallus vrnil v Slovenijo in priredil v raznih krajih zelo uspele koncerte. Vse zborovo delo je opisano tudi v Duhovnem življenju.

Tako je zbornik **Kulturno ustvarjanje Slovencev v Južni Ameriki** stvaren prikaz bogatega ustvarjanja med rojaki predvsem v Argentini, kjer so začeli leta 1948, ko so prišli tja, iz nič, si postavili hiše in osrednjo Slovensko hišo z devetimi Slovenskimi domovi v predmestjih, kjer so se naselili. Napisali in izdali so nad sto knjig, leposlovnih in strokovnih, izdajajo pa tudi časopise in revije.

Marko Kravos: Krompir na srcu

Tržaški pesnik Marko Kravos je izdal pri mariborski založbi Obzorja novo pesniško zbirko **Krompir na srcu** in s podnaslovom "pesmi z zlatim rogom". Urednik zbirke je Andrej Brvar, oprema Marjan Kravos. V knjigi je na 109 straneh 37 pesniških naslovov.

Kravos, ki se je rodil med vojno (1943) v Južni Italiji, kjer je bil oče interniran, je do zdaj izdal 12 pesniških zbirk in eno skupinsko, vmes je ena antologijska, ena pa večjezična. Poleg tega je pisal za otroke, radijske igre in veliko prevajal. Za zbirko **Tretje oko** iz leta 1979 je dobil nagrado Prešernovega sklada.

V spremni besedi na ovitku piše Peter Kolšek, da imamo pred seboj "starega" in "preizkušnega" pesnika, ki zdaj vendarle zna oponašati veter in gozdu. Jecljanja v prvi osebi ni bilo pri Kravosu niti v začetnih verzih, prav tako ne ljubezenskega mrmranja, ki je bilo vedno fantovsko gruljenje ali moška odrezavost, prav tako je domovinsko zdihovanje stvar preteklih časov, saj se je pesnik nagnil v šesto desetletje.

Nova Kravosova zbirka je resnejša, kakor so bile dosedanje. Pesnik je poznan po tem, da se je rad pošalil ali ponorčeval iz vsega, tudi iz stvari, ki jih navadno puščamo pri miru. Zdaj je tudi ta poteza skoraj izginila, pošalil se je le iz Boga v **Poslanici Bogu**. V trodelni pesmi pravi, da mu je Bog v naročje položil majhno in črno dekle. Bog je zanj "gospod Bog", "prijatelj Bog", "o Bog", na koncu "mrtvi Bog". Logika prilastkov moti, kakor moti cela pesem, saj mu mrtvi Bog ni mogel pokloniti ne belega ne črnega dekleta. Toda Kravos pri norčevanju nikoli ni izbiral predmetov in stvari.

Lepa Vida je zapustila ljudsko pravljico in stopila v **Ribje oko**. V tretji kitici je "Lepa Vida na barki, / zamorec na bregu / z nožem v grlu". In konec: "Ne pride prek širnega morja / do zlatega dvora, / ne pride več Vida, / ki je lepa bila, / ki je krmarja izdala, / ki se je v sivem morju zgubila."

Lepa Vida je izgubila vso ljudsko baladno pretresljivost in materinsko kesanje, lastnosti, ki so dale pesmi svetovni ugled in so njeno problematiko reševali slovenski pisatelji od Jurčiča do Cankarja in drugih.

Velikonočni hren si stržeta na prazničnem prtu na postelji: "S priborom nežnosti, prek onemoglosti / me piješ ti, jaz tebe jem."

V morje so zdrsnila cela pogorja in se v njem stopila. Nebo presnavlja ves dim sveta. Deklica čaka pod oboki na ljubezen "in koder se dekliniška senca tal dotakne, / kljuje trava."

"Veliko vsega se zgodi / od jutra do večera... / toliko vsega sproti preide, / toliko vsega je treba izbrisati."

Prekmurje je bilo nekoč morje, s tremi prislovi odpira tri kitice in vabi k pitju.

Človek dvajsetega septembra je pesem o Drevoredu XX. septembra v Trstu, ki so ga pokrstili v spomin italijanskega vstopa v prvo svetovno vojno, je glavno tržaško sprehajališče in zbirališče nacionalistov. Pesnik pravi, da tak nacionalistični tip "s prstom pokaže na krivca, / izdajalca, škodljivca. Povsod jih razkriva, / samo kazalce ima na svoji roki. / Spotoma si še po nosu povrta, / pa je vse razsojeno, opravljeno."

Krompir na srcu je pesem, ki je dala zbirki naslov. Človek si je utrl veliko poti preko zgodovine, doživel veliko stvari, ki so v malem prstu zgodovine, toda svet se od tega ne vrtil:

"Pod zemljo, na skrito, rase krompir:
siv, brez duha in prave oblike
mozga vsakdanjo prst, čaka na svoj nastop.
Človek poklekne in ga izgrebe, v ognju
ga pozlati. In že se vanj naseli hrustljava slast
in nadzemska vonjava. V prgišču toplina.
Ah, domovina, rad bi ti rekel krompir."

Lepa in občutena pesem o skromnem krompirju, ki je bil nekoč "steber kranjske dežele", po zadnji vojni pa se

je naselilo med njim toliko koloradskega hrošča, da marsikje ne sadijo več krompirja.

Zgodba o kozorogu pripoveduje o Slovanih, ki so iskali po deželi najboljšo lego za ajdo, prišli so do Triglava in naleteli na kozoroga: "Če bi medveda srečali, / bi bila tod zdaj Rusija."

"Zvezdna država" je propadla, "iz roda v rod išče se glava, / obrita in brez usedlin"... "prostrana je moja dežela, / ne vidim ji kraja v megli".

V pesmi **Koža** pa ugotavlja, da mu lastna koža postaja velika, tudi hiša se širi: "Ohlapne so meje te moje dežele, / z ene in druge strani / je vse več tujine".

In še zadnja pesem **Veter, glasovi**, kjer poje: "Dih odmerja, utrip določa zven, / v brizgih priteka zvok, / v sojih šum, v slapovih grom. / Šele iz vsega tega kapne beseda."

Zbirka Krompir na srcu je nova, sveža, Kravos umirjeno in zgovorno pripoveduje o svoji poti skozi življenje. Dosti korakov je že napravil, marsikaj je doživel, marsičemu pa se mora zaradi let odpovedovati, vendar pa je življenje še vedno zanimivo, privlačno, vredno življenja.

Omenili smo, da so pesmi resnejše kakor v prejšnjih zbirkah, opustil pa je tudi vse zunanje pesniške pripomočke: rime, asonance in drugo, včasih tudi ločilo in veliko črko v začetku verza. To je bilo moderno kmalu po vojni, zdaj se ne uporablja več. Kljub temu pa je jezik dovolj izbran in pesniško poveden, svež. Neke vrste vsakdanja govornica, ki je primerna tudi za poezijo.

Na koncu knjige je dodal Kravos še pravljico v prozi **Zlatorog**, polno poezije in dobrote.

ocene

razstave

Karel Teige: Arhitektura, poezija

Konec julija se je iztekla nadvse pomembna in zanimiva razstava z naslovom Karel Teige: Arhitektura, poezija. Miramarska konjušnica je gostovala preko 700 enot njegovih del ali stvaritev sodobnikov, ki nam pomagajo bolje razumeti domet njegove uspešne in vsestranske dejavnosti. Kdo oziroma kaj je bil Karel Teige? Odgovorimo lahko z nekaj oznakami, te pa še zdaleč ne morejo izčrpati obsežne snovi, ki se nam tako bogato ponuja. Teige je bil Pražan, Čeh, teoretik, ukvarjal se je z vsemi zvrstmi umetnosti, filozof, grafik, pesnik, pisatelj, vsestranski pisec in avtor zanimivih kolažev ter konstrukcij s fotografijo. Vsa povojna leta je bil v nemilosti pri oblasteh, ker je kritiziral stalinizem z leve in je obsojal procese z usmrtili-

vami, tudi prijateljev. Proti njemu se je sicer gonja začela v hujši obliki šele po njegovi smrti, potem pa je vladal nad njim molk, kar je za umetnika in misleca posebne vrste kazen in prekletstvo.

Razstava je bila skrbno pripravljena, zahtevala je veliko časa, znanja in iskanja, saj je Teigejeva zapuščina razpršena, bila je namreč zasežena in cenzurirana, marsikaj je bilo prvič študijsko obdelano, nekatere stvari pa so se izgubile.

Kdor si je razstavo ogledal, je imel občutek, da gre za pomembno strokovno predstavitev ne le enega samega človeka, ampak dobe, v kateri je živel, in kraja, v katerem je bil dejava. Teige se je rodil leta 1900, bil pa je, kar se tiče ustvarjanja, izredno zgoden, tako da ga srečamo šele sedemnajstletnega v reviji Die Aktion, za katero je prispeval nekaj grafik, razstavljal pa je že prej, in sicer leta 1916, ko je tudi že predaval in urejal šolsko glasilo ter objavljaj svoje pesmi, prozo in prevode. Veliko je bral,

potoval je po zahodu (Pariz) in vzhodu (Moskva), kar mu je omogočilo, da je poznal vse, kar se je dogajalo v Evropi med svetovnjima vojnoma. Pra-ga je bila izredna razgledna točka in Teige je znal izkoristiti to svojo prednost. Bral je in pisal, debatiral, kritiziral, hvalil, deloval je kot magnet: kjerkoli je bil, tam je nastala skupina, karkoli se je odločil, tisti sklep je vzbudil razprave, česarkoli se je lotil, je bil uspešen in ljudje so ga posnemali in občudovali. Tudi v zasebnosti je imel svojo moč, nekaj prijateljev ga je spremljalo skozi vse življenje, dve ženski pa sta ga pospremili celo v smrt! Z eno je gojil dolgo razmerje, zapleteno v zadnjih časih s prisotnostjo mlajše ženske, očitno pa je bila njuna ljubezen do njega večja kot vse, zato nista prenesli njegove smrti in sta si še sami vzeli življenje.

Omenila sem njegovo zasebnost in že na začetku njegovo politično usmerjenost, prav gotovo pa je pri njem najvažnejše pojmovanje umetnosti. Zanj je bila umetnost življenje. To je

dosledno zagovarjal od začetka do konca, spoznaval pa je in pomagal oblikovati različne struje prve polovice našega stoletja: purizem, konstruktivizem in surrealizem. 15 let se je posvečal arhitekturi, za katero je verjel, da mora biti neke vrste sociološka znanost in mora pomagati človeku, da postane boljši. Arhitektura ga je zanimala glede na načrtovanje bivanjskih prostorov in urbanistike. Njegova hiša odraža odnos do poroke, odnos, ki je bil odklonilen, zato gre za posebno ureditev hiše, kjer živita dva, a imata pravzaprav vsak svoje stanovanje in še nekaj skupnih prostorov za srečevanje. Misli je na krizo mest, ki se nezadržano povečujejo s prebivalci, zato je načrtoval minimalna stanovanja in v takem živel tudi sam. V arhitekturi se je na začetku navduševal nad Corbusierjem, nato se je od njega oddaljil, ker ni več ustrezal njegovi znanstveni estetiki. Navduševal se je nad razmerami v Sovjetski zvezi na tem področju, dokler ni oblast ubrala poti monumentalnosti zaradi lastnega samopotrjevanja. Kot primer tega naj omenim, da so na velikem trgu v Moskvi porušili cerkev, da bi tam zgradili palačo, zanjo razpisali natečaj leta 1931, a stvari niso izpeljali. Po vojni je nastal tam največji ogrevani bazen, ki pa so ga leta 1933 zaprli. Zgodba se še ni končala... spet je tu na istem mestu cerkev in Jelcin pravi, da bo "očistila duše" in vzpostavila "družbeni mir".

Ko je začutil, da je osamljen med arhitekti, se je posvetil kolažem in fotografskim montažam. V skladu s prepričanjem, da mora umetnost izzivati in tolažiti, je bil zdaj drzen zdaj melanholičen. Skoraj vedno pa je prisotna ženska s svojo erotičnostjo. Ta dela so surrealistična po postopku, ki ga je imel rad Magritte: dovolj je, da postavimo v isto sliko stvari, ki nimajo nič skupnega, in že je tu viden učinek paradoksa, včasih ironije, čutiti je agresivnost, a večkrat gre tudi za sporočilo o takratnem političnem dogajanju.

Ob razstavi je izšel pri založbi Electa katalog na 332 straneh. Gre za res zanimivo branje, ki ga ne moremo sicer primerjati z obiskom razstave, saj je obisk neko enkratno doživetje, mogoče pa je knjiga zaradi obsežnosti snovi, novih podatkov, iskrih trditvev in skrbnih reprodukcij še primernejše sredstvo za odkrivanje osebnosti Karla Teigeja.

Magda Jevnikar

Slikar Livio Rosignano v novi knjigi

V Galeriji Cartesius je bila konec oktobra vse do 7. novembra odprta razstava del slikarja Livia Rosignana. Vsa dela, ki jih je bilo skupno 25, so bila nova, pa si imel vtis, da jih že poznaš, to pa zato, ker se je Rosignano v nekaterih primerih vrnil k že obravnavani snovi, jo nekoliko spremenil ali včasih le dopolnil.

Ob priliki razstave je Galerija izdala katalog, ki presega priložnostne publikacije ob razstavah in je neke vrste monografija z dvema spremnima esejema, 25 reprodukcijami v barvah in kritičnim ter bibliografskim poglavjem.

Avtor prvega zapisa je profesor in pisatelj Claudio Magris. Že nekajkrat se je veliki germanist odpravil na področje likovne umetnosti, in vsakič je pisal o prijatelju Rosignanu. Zaradi lastne usmerjenosti v literaturo pristopa Magris tudi do Rosignana kot do pripovednika. Pa saj to tudi je. Rosignanove slike kar ponujajo zgodbe, in kdor pozna njegove interjerje, ne more ne prislusniti odmevom zdaj že izpraznjenega prostora v kavarni ali gostilni, v delovni sobi ali sredi kraške krajine.

Magris ugotavlja, da Rosignano slika obup in melanholijo, osamljenost in trpljenje, vendar ne mara patetičnosti. Vedno ohranja dostojanstvo, kot bi hotel poudariti, da sta vera in odčaranost tesno povezani, da je njegov pogled na nič in temo poln ljubezni do stvari in ljudi. Te in še veliko drugih misli je izrazil Magris v svojem eseju, ki je po svoje prej spoved kot pa razlaga Rosignanovih del, pa čeprav seveda gre za odmev na razstavljenе slike.

Avtor drugega, daljšega zapisa je Tino Sangiglio. V njem so ključne besede "ogledalo, vsakdanjost, melanholija in poezija". Esej je zahtevno branje, saj pisec navaja vrsto pesnikov ali umetnikov ter filozofske trditve, da podkrepi svojo razlago o Rosignanovem sporočilu.

Najzanimivejši del knjige pa je nedvomno tisti, ki ga je prispeval umetnik sam. Vseh 25 reprodukcij je Rosignano opremil z nekaj vrsticami. V večini primerov gre za opredeljevanje vsebine, včasih za genezo slike ali tu-

di za kako pripombo v zvezi s tehniko. Tako je, kot bi nas umetnik prehitel, zaslužil naše vprašanje in nam nanj odgovoril z nekaj bistvenimi pojasnili.

Livio Rosignano se je preizkusil tudi v literaturi (Dieci pittori triestini, Feldpost 15843, Fiori gialli senza nome in Una giovane vita), zato je branje tudi teh vrstic pravi užitek, podoben tistemu, ki ga daje poezija. Vzemimo kot primer zapis z naslovom Tudi nebo lahko tolaži.

"Moški na oknu naslanja komolce na okensko polico v pusti, turobni sobi. En sam stol, potopljen v senci temne stene, hoče mogoče biti prisposodba težkega življenja. In tako nas tudi nekaj neba lahko potolaži."

Na zadnjih straneh kataloga je življenjepiš z nujnimi podatki, navedeni so članki o Rosignanu, veliko strani pa je še posvečenih citatom iz pomembnejših esejev, ki so se zvrstili od leta 1952 do 1994.

Knjiga je lep prispevek k poznavanju Rosignanove umetnosti, in sicer tistega dela, ki se izraža z oljnimi barvami in je najbolj "tržaški" s svojimi kavarnami, gostilnami, burjo, delavci in kamnitostjo bližnjega krasa.

Magda Jevnikar

... knjige ...

Manlio Cecovini o slovenski kulturi

"Na skrajnem severovzhodu Italije živijo, kot je dobro znano, druga ob drugi tri različne prepletene kulture; dve, večinski, romanskega porekla (furlanska in beneško-julijska) in tretja, manjšinska, slovanskega ali natančneje slovenskega porekla. Vse tri so ustvarjalno živahne in zato vredne pozornosti..."

Če bi človek ne vedel za avtorja teh besed, bi za njimi, za njihovo umirjeno objektivnostjo, slutil kakšnega tujca, ki gleda na položaj iz nepričakovane razdalje. Toda napisal jih je tržaški italijanski kulturnik Manlio Cecovini, sicer znan kot ena vodilnih osebnosti včerajšnjega političnega dogajanja v Trstu. Navedek je namreč iz daljšega eseja - **Trst: obmejno mesto, dvoobrazna kultura** -, ki ga je Cecovini pravkar objavil v ligurškem tromesečniku **Resine**. Ta kulturno-literarni tromesečnik izhaja v

Genovi, ustanovil ga je Adriano Guerini, izdaja ga založnik Sabatelli, vsebinsko pa je kvaliteten in tematsko živahen.

To ni prvič, da se Manlio Cecovini pojavlja s svojim peresom po oddaljenih krajevnih publikacijah širom po Italiji. Naj omenimo na primer samo njegovo večletno sodelovanje v "La gazzetta di Parma". Tokrat je utegnil to oddaljenost svetovati kakšen poseben razlog, saj je znana bolesta občutljivost italijanskega nacionalističnega Trsta za vsako priznanje slovenske prisotnosti. Sicer pa sam avtor namiguje na to, ko na začetku svojega eseja spominja za "Tržaška pisma - Lettere triestine" Scipia Slataperja. Ta je l. 1909 v znani firenški reviji La Voce, katere sourednik je bil, izzivalno naslovil svoje prvo pismo z besedami "Trst je brez kulturnih tradicij" in se s tem hudo zameril tržaški buržoaziji. V nadaljevanju Cecovini s številnimi navedbami skuša ovreči Slataperjevo trditev - ki pa jo, mimogrede rečeno, v celoti sopodpisujeta Magris in Ara v znani knjigi o Trstu - in si jo razlaga kot izziv, ki naj prebudi Trst iz njegove kulturne zapanosti. Pri tem se zaustavi, kar se tiče literature, pri pojmu tako imenovane "tržaškosti", ki naj bi v okviru širše italijanske literature izražala neko stilno in vsebinsko svojevrstnost. Vendar navaja nasprotujoča si mnenja o tem. Medtem ko na primer znani kritik Carlo Bo meni, da "tržaška literatura predstavlja najvišji del naše zavesti", drug kritik, Toskanec Pampaloni, pravi: "Nisem izmed tistih, ki mitizirajo tržaškost v literaturi". Te tržaškosti torej ne prizna.

Slataperjevo sodelovanje pri reviji La Voce je Cecoviniju izhodišče, da spregovori o njenih tržaških sodelavcih, prevajalcu Spainiju, pisatelju Stuparichu, germanistu Devescoviju. Zunanaj tega kroga je stal Ettore Schmitz - Italo Svevo, pri katerem se Cecovini pridružuje splošnemu preveličevanju tega pisatelja-industrijca, kakor ga ne moti neskromnost pesnika Sabe v njegovem samoprimerjanju z Dantem. Drugi julijski avtorji, ki jih v svojem pregledu omenja, so še Michelstaedter, Biagio Marin, oče in sin Voghera. Med sodobniki ne zamolčuje nikogar - niti Cergolya ne, čeprav je politično stal na independentističnem bregu -, čeprav so njegove oznake

kar se da kratke in previdne. Še najbolj je videti naklonjen Claudiju Magrisu. Vsekakor avtor dovolj na široko pokaže literaturo dejavnost v romanski kulturni sferi, in to v njeni trojni različici, italijanski, gradeški in bejaški.

Ko pove o literaturi obeh italijanskih narodnih manjšin v Sloveniji in Hrvaški, je samo povzetek sestavka, ki ga je znani literarni zgodovinar Bruno Majer objavil v prvi knjigi dela **Storia della letteratura**, ki je izšla pred časom v Milanu.

Kar pa v tem eseju zadiši po novem, je, kakor smo v začetku poudarili, nov odnos do slovenske stvarnosti, to se pravi, jasno priznanje ne samo njenega obstoja, ampak tudi njene kulture.

Vredno je navesti kakšen zadevni stavek:

"Govoriti o julijskih avtorjih slovenskega jezika je kompleksnejša stvar, ker zadeva ob še ne rešen problem političnih in socialnih, a še bolj psiholoških odnosov med italijansko večino in slovensko manjšino. Glede tega je treba takoj izraziti obžalovanje, naravno vsakemu človeku zdrave pameti, zaradi bistvene in trajne ločitve, ki zagrizeno razdvojuje obe kulturi, kljub dejstvu, da sta obe etniji precej nacefrani, in to posebno zaradi mnogih mešanih zakonov.

Med obema kulturama je jarek. Kolikor je mogoče, se delata, ko da se ignorirata, ne skrbita za medsebojno prevajanje literarnih del, ki pa bi moralo biti pravilo, saj pripadniki večinske etnije, tudi kadar poznajo več jezikov, zanemarjajo učenje slovensčine, Slovenci pa, čeprav sproščeno govorijo tržaško narečje in zelo pogosto do popolnosti obvladujejo govorno in pisano italijanščino, ob uradnih prilikah zahtevajo interpretata ali prevajalca."

Ta govorica iz ust italijanskega kulturnika in celo politika, karizmatičnega voditelja protislovenske Liste za Trst, je za slovenska ušesa dokaj nova. Zato se ni čuditi, da skuša biti Cecovini pri pregledu slovenske julijske kulture kar se da izčrpen, čeprav je seveda navezan na tisto malo, kar je zadevno dosegljivo v italijanščini. K pregledu doda tudi razmišljujočo stran slovenskega tržaškega avtorja, ki je svoj čas izšla v neki italijanski publikaciji.

A.R.

Pietro Zovatto: Trieste, città del canzoniere

Tržaški duhovnik in univerzitetni profesor Pietro Zovatto, ki je med Slovenci poznan, ker raziskuje tudi slovensko kulturno zgodovino in ker je začel svojo duhovniško pot v Rojanu, je zasnoval pesniško trilogijo o Trstu.

Prva knjiga je izšla pri Edizioni Parnaso v Trstu aprila 1995 pod naslovom **Amo Trieste - Rad imam Trst**. O njej smo že poročali. Druga knjiga je izšla januarja 1996 pod naslovom **Trieste, città del canzoniere - Trst, mesto kanconjera** (pesniške zbirke). Posvetil jo je bratu Linu.

V zbirki je 52 pesmi, ki so natisnjene z majhnimi črkami na vsaki drugi strani na 112 straneh. Tudi v teh pesmih nadaljuje Zovatto s svojo osebno izpovedjo, ki je mehka, nežna in prisrčna, polna misli na Boga. Na križ ga pribija neskončni molk vedno umirajočega Boga. V nekakem uvodu k zbirki pravi, da je njegovo pesnjenje samotno, po lastnih sanjah ustvarja spremenljivi svet. Sprašuje se, če je pesnik: "Kdo ve, če bo jutri... / če bo jutri kdo prelistal / te verze, / ki so bili zloženi v samoti / noči." Rad bi dvignil srebrno trobento visoko, kot so piramide faraonov, da bi oznanil revežem upanje, da bi spremenil jok drugih v svoj jok. "Rad bi imel obraz svetega Frančiška / in njegovo nežno roko, / se pogovarjal z volkovi, / govoril s pticami v zraku."

Dalje poje o pomladi, dežju, času, sanjah, blede zvezdi, luni, o Kristusovi krvi, o Zadnjem pragi, pa se spet spomni Boga in zapoje: "Gospod, velik si in strahoten, / ti si žareč dan / in sladkost večera, / spoštuješ človeške igre." Rad bi iz cerkvice na gričku "oznanjal dečkom / strahotni ukaz, / naj ljubijo sovražnika".

Njegov močni oče je koval žareče železo in mu zatrjeval, da se iskre prižigajo zanj, razsvetlile bodo nebo in odkrile njegovo zvezdo.

Trst ga drži v habsburški pesmi, v Miramaru se samo vijolica ob marmor-nati plošči spominja izgubljenih sanj vladarja v daljnem izgnanstvu. Trstu je posvetil še dve povezani pesmi kot Mestu kanconjera. V njih izpoveduje ljubezen do Trsta, ki išče izgubljeno podobo med krili habsburškega orla,

med krotkimi grivami beneškega leva in v divjem objemu vetrovnega krasa. "Kako rad bi, da bi našlo to / mesto kanconjera / meni drag kotiček, / starodavno harmonijo, / pri Svetem Justu, v sencu / romanskega zvonika. / Z višine bi gledal z očesom rozete / iz 14. stoletja / svet onstran / zadnjega obzorja, / kjer se rožast oblak / ob zatonu pomeša / s sinjo vodo, / ko se igra z rjavimi lasmi / zadnjega kopalca."

Rad bi občutil toplo božanje ljubeče matere, ko se nagiba dan v otožnost večera. Kako rad bi zaslišal očetov prijateljski glas ob jutru v prihajajoči naporni dan.

Angel s sinjimi očmi se je ustavil pred njim, dokler bo ta angel prisoten, bo tudi njegova ljubezen živa. Kristus v njegovi sobi ga vedno gleda s svojega daljnega hriba Golgote. Tudi on je kot duhovnik pribit na križ, iz te bolečine zajema smisel vsako človeško križanje.

Zbornik Studi slavistici v čast Natalina Radovicha

Kot 43. zvezek oddelka Studi Eurasiatici univerze Ca'Foscari v Benetkah in Inštituta za slovansko filologijo univerze v Padovi je izšel Zbornik **Studi slavistici** v čast Natalina Radovicha. Uredila sta ga Rosanna Benacchio in Luigi Magarotto, obsega pa 17 esejev in razprav na 381 straneh.

Natalino Radovich je tržaški rojak, vendar je zaradi skromnosti in odmaknjenosti od javnosti le malo znan v zamejstvu in v Sloveniji, čeprav je tu živel in poučeval v srednjih šolah. Rodil se je sicer 3. decembra 1927 v Nabrežini, že v osnovni šoli pa se je družina preselila v Trst in tu je dokončal klasično gimnazijo, učiteljske pa kot zasebnik v Sondriju. Deset let je poučeval v srednjih šolah na Tržaškem ozemlju, istočasno je študiral slavistiko na Vzhodnem univerzitetnem inštitutu v Neaplju, še prej pa v Ljubljani in diplomiral iz slovanskega jezikoslovja s tezo o Brižinskih spomenikih. Nato se je izpopolnjeval v slovanskem jezikoslovju na univerzah v Pragi, Varšavi, Moskvi in Sofiji, glagolsko in cirilsko paleografijo je študiral na Staroslovanskem inštitutu "Svetozar Ritig" v Zagrebu, hebrejski jezik in kulturo v Izraelu na International Hebrew Study Center v Nataniu.

"Ob večeru življenja se bom zamišljen / zleknil v senco / grčavega hresta." Nič velikega ni napravil. "Zatekel sem se pod peruti / angelov, da bi se zbudil / z golim srcem / v tvoji navzočnosti, tudi jaz angel, / utrujen in svoboden.

Zovattova zbirka je bogata, mnogovrstna, ponekod podobna molitvi, drugič vdanosti v božjo voljo, naj bodo težave še tako velike. Želi biti dober človek in dober duhovnik, vedno zaskrbljen za bližnjega. Čeprav visi na križu kraj Njega, Ga ne prosi kot dobri razbojnik za nezasuženi raj. Rad pa bi seveda kričal, razpet med nebo in zemljo, zakaj ga je zapustil, toda s solzo ječanja človeške ljubezni.

Jezik je izbran in tekoč, besede in misli se neprisiljeno prelivajo iz verza v verz.

Knjigo je z risbami na oglje opremil Antonio Boatto.

Martin Jevnikar

Libero docente za poučevanje na univerzah je opravil leta 1965, že leto prej pa je začel poučevati slovenski jezik in literaturo na univerzi v Neaplju, kateri je kmalu pridružil še srbohrvaški jezik in književnost, 1968 pa še staro cerkveno slovansko književnost, ki je kmalu postala njegov najljubši in najuspešnejši predmet. Od 1970 do 1972 je poučeval staro cerkveno slovanščino v Benetkah, od 1970 do zdaj pa slovansko filologijo na univerzi v Padovi. Tu je več let poučeval tudi slovenščino, bil ravnatelj Inštituta za slovansko filologijo in ravnatelj Šole za izpopolnjevanje v slovanski filologiji.

Prof. Natalino Radovich je moral svoje študente v Neaplju šele oskrbeti z učnimi knjigami in modernimi učnimi pripomočki. Že prvo leto je izdal Testi del Vangelo in slavo ecclesiastico antico. To so odlomki iz Vajsove izdaje Evangelija sv. Marka, iz Jagičeve izdaje Marijanskega kodeksa, iz Kurzove izdaje Assemanijevega kodeksa in iz Ščepkinove Savine knjige. Iste leta je izdal za vaje Crestomazia slavo-ecclesiastica.

Leta 1965 je izdal obširno in moderno napisano slovnico stare cerkvene slovenščine z izčrpno bibliografijo. To slovnico je potem še dvakrat dopolnil in izdal v letih 1982 in 1988. Uk-

varjal se je seveda tudi z besednim bogastvom stare cerkvene slovenščine in izdal Glossario morfematico dello slavo ecclesiastico antico, Glossario greco-slavo ecclesiastico antico dei Vangeli. S temi in drugimi knjigami je Radovich oskrbel vse italijanske univerze za študij slovanske filologije, tudi v javnosti je zbudil zanimanje za ta predmet, sam pa se je povzpел na sam vrh italijanske slavistike.

V zborniku je prof. Rosanna Benacchio izčrpno predstavila Radovicha in njegova dela. Tako izčrpnega življenjepisa nimamo o njem niti v slovenščini, še največ pripoveduje o njem Primorski slovenski biografski leksikon iz leta 1986.

Sodelavci Zbornika so v glavnem rusisti, zato obravnavajo predvsem rusko tematiko.

Tako so italijanski slavisti dostojno počastili Radovicha ob njegovem odhodu z univerze. Upajmo, da se ga bodo spomnili tudi v Sloveniji in mu podelili kako priznanje, saj si ga je zaslužil.

Martin Jevnikar

antena

BESEDNJAKOV ARHIV

TV Slovenija je 22. oktobra predstavila tisku dokumentarec Fašizem pod Slovenci, ki sta ga pripravila zgodovinar mag. Egon Pelikan in režiser Marko Radmilović. Prikaz upora raznarodovanju zlasti na kulturnem in verskem področju je bil nato na ogled po televiziji, 18. novembra pa z javno razpravo v Društvu slovenskih izobražencev v Trstu.

Mag. Pelikan, ki pripravlja doktorsko disertacijo o idejnih gibanjih na Slovenskem v dvajsetih in tridesetih letih, podrobno preučuje izredno bogato zapuščino politika in časnikarja dr. Engelberta Besednjaka, kar omogoča čisto novo vrednotenje dela krščansko socialne skupine v Italiji pod fašizmom.

150-LETNICA POMLADI NARODOV

Kot uvod v proslavljanje 150-letnice Pomladi narodov je pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti izšla študija zgodovinarja Staneta Grande Dolenjska v revolucionarnem letu 1848-49.

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

Drugo pismo Edvarda Kardelja z onega sveta Združeni listi - po volitvah

Tovariši,

posračkali ste se, kakor je bilo pri vaši brezidejnosti pričakovati. Toda bili bi še slabši marksisti, kakor ste, če bi se pustili od tega poraza potreti. Pred vami ostaja boj za množice. A v ta namen morate vzroke svojega poraza dobro analizirati.

1. Iščete, kdo vam je odnesel glasove. Pa niti enemu ne pride na pamet, da bi posumil v nekega našega domnevnega prijatelja: Jelinčiča! Najbolj protifarško in proticerkveno jedro Združene liste, tako rekoč našo zlato rezervo, je odnesel on, s svojo gozdno demagogijo! Prej je kradel cerkvam, zdaj je začel krasti nam. In bo še, če ne bomo njegovega početja spregledali.

Zapomnite si: boj proti Cerkvi je domena Združene liste, ki si je tudi nikoli ne bo pustila od nikogar vzeti. Nimamo več ne Marxa ne Stalina, nimamo več svoje filozofije, od česa naj v prihodnosti živimo, če nam kakšen Jelinčič vzame boj proti Cerkvi? Cerkev je naše lovišče! Cerkev je naša! Brez Cerkve bomo ostali na riti. Brez nasprotnika bomo ostali brez argumentov...

2. Drug lažni prijatelj, ki ga niste spregledali: Lenardič, s svojo KOMUNISTIČNO PARTIJO. Prav vam je, ko se sramujete svojega imena! Ne tolažite se, da je dobil malo glasov. Če bo mož količkaj aktiven, če bo zbral dober Centralni komitet, dobro partijsko mrežo po Sloveniji, če bo znal spodbujati stavke, bo va-

šo milo Združeno listo izvotlil, da od nje ne bo ostalo drugega kot samo ime. V naših časih smo Lenardiča jahali z Udbo, zato se lahko mož sklicuje tudi na svojo "demokratično" preteklost. Pa v Trstu se lahko poveže s tistimi Slovenci, ki jih ni sram, da se imenujejo komunisti in izdajajo celo svoje glasilo.

3. Tretja točka, na katero vas hočem opozoriti. Če bi prišle na oblast pomladne stranke, ostane samo eno: stavkati! Organizirati stavke, kjer se bo dalo in kjer se ne bo. Naj ne bo tedna brez stavke. Kaj vse lahko stavka: zdravniki, poštarji, študenti, dimnikarji. Celo kaplani, če bi imeli zaslombo kakšnega naprednega škofa.

4. Na koncu: premalo poudarjate, da leto 1991 ne pomeni nič, da je vse ena sama naravna kontinuiteta, od Čebin naprej.

Kaj je leto 1991 prineslo res novega? Demokracijo? Mar je nismo imeli prej mi, celo ljudske? Svobodo? Mar nismo mi peli "Svoboda je zlata, svoboda je vse?" Svobodne volitve? Mar niso bile naše tako svobodne, da si lahko z udarcem kroglice v skrinjico glasno opozoril, da si proti nam? Odprtost v Evropo? Mar nismo bili še preveč odprti, mar ni vse sililo tja čez, da so morali naši graničarji streljati? Nespoštovanje do privatne lastnine? Ampak mar današnji direktorji, cvet Združene liste, morda danes kažejo pomanjkanje čuta za privatno lastnino? Mar so se ljudje okrog Tržaške kreditne banke, naše banke, pokazali brez čuta za privatno lastnino z vilami od Nabrežine do Beograda in Cipra?

Smrt itd.

Vaš Krištof Kardelj

ZNAMKE VSEH VRST IN RABLJENE TELEFONSKE KARTICE!

Prisrčno se zahvaljujem vsem, ki so doslej sodelovali z mano pri zbiranju znamk za misijone. Akcija se uspešno nadaljuje, zato se še enkrat priporočam vsem, ki se zanimajo za pomoč našim skrbnim misijonarjem. Ob tej priliki želim vsem blagoslovljen božič in srečno novo leto 1997!

SAKSIDA FRANC - Ul. Biasoletto 125
34142 TRST/TRIESTE - ITALIJA

⇨ 2. stran platnic

mi v bodoče teh vabil ne pošiljate več, ker jih bom zavračal.

Ljubljana, 27.11.1996

Franc Miklavčič
Mariborska 26 - 1000 Ljubljana

Pismo gospoda Miklavčiča bi lahko komentirali, a ga ne bomo. Če smo ga užalili, se mu iskreno opravičujemo, ker to ni bil naš namen. Kdor nastopa javno, mora biti pripravljen tudi na kritiko.

SLOVENŠČINA PA TAKA

Pri geslu *zemljepis* beremo v Slovarju slovenskega knjižnega jezika V, str. 866, razlago: "veda o zemeljskem površju, o gospodarskih in kulturnih razmerah na njem". Že dolgo pa slišimo enega najbolj spročenih časnikarjev domače televizije, ki se večkrat na teden *sprehaja po našem zemljepisu, vrača* (s svetovnih novic) *v naš zemljepis* ipd. Naj naš vrli časnikar malo pomisli, po kateri drugi vedi bi se lahko sprehajal in ali je sploh katerakoli veda možno sprehajališče. Ali bi se, na primer, lahko sprehajal po računstvu ali vračal v našo slovnico? Dokler ne bo razčistil tega vprašanja, se bomo mi rajši sprehajali po našem zemljevidu.

Pavle Merkuš

Darovi:
Horvat Francka, Morón, Argentina 48.940 lir; Kogoj Joseph in Antonia, Francija 10.000 lir; Rijavec Paola, Willock, Zda 40.000 lir; Gabrovec Perko Jožefa, Kamnik, Slo 25.000 lir; Slovenska katoliška misija, Pariz, Francija 10.000 lir; Tul Ernesta, Mačkolje 15.000 lir; Sosič Stanislava, Opčine 15.000 lir; Cerar France, Maribor, Slo 15.000 lir; Grum Janez, Milwaukee, Zda 102.300 lir; Strgar Jože, Ljubljana, Slo 15.000 lir; Dular Janez, Ljubljana, Slo 55.000 lir; Vidmar Ivana, Trst 10.000 lir; Žerjal Ivan, Trst 20.000 lir; Bitežnik Mitja, Trst 100.000 lir; Pahor Rudolf, Trst 20.000 lir; Inzko Valentin, Sveče, Avstrija 59.000 lir;

Družini Valenčič in Godnik darujeta v počastitev spomina gospe Marije Glavič Slama 50.000 lir.

Vsem prisrčna hvala!

Slovenska družina je
naročena na mesečnik

MLADIKA

Rešitev uganke iz prejšnje številke

Odgovor na nagradno uganke v prejšnji številki ni bil težak, saj smo obe imeni (Maks Fabiani in David Faganel) objavili v člankih na notranjih straneh revije, kar pozornemu bralcu gotovo ni ušlo. Med pravnimi odgovori smo izžrebali tri, ki jih bomo nagradili s knjigami naše založbe. Nagradjeni so: Zulajka Paskulin iz Nabrežine, Marjan Bukavec s Proseka in Mojca Ciglaric iz Ljubljane.

Sodelujte pri nagradnem tekmovanju tudi tokrat in nam sporočite ime kraja na Primorskem, kjer stoji zvonik, ki ga objavljamo na naslovni strani. Zvonik je močno nagnjen in so ga pred kratkim utrdili, da bi se ne porušil. Na dopisnici nam lahko sporočite tudi naslov knjige, ki jo želite v dar v primeru, da boste izžrebani.

Knjiga za Vas... in za Vaše prijatelje

Naročite jo lahko
tudi na
naši upravi:

Mladika,
ulica Donizetti 3,
Trst
tel. 040/370846
fax 040/633307

"To je res knjiga, ki te razveseli, mogoče zato, ker te za trenutek vsaj, ko listaš po njej, iztrga tvoji odraslosti in ti podari žarek spomina."

Magda Jevnikar, Radio Trst A

"Avtorica z lahkoto in duhovito posega v otroški miselni svet, medtem ko je knjiga tudi po oblikovni plati založniški dosežek."

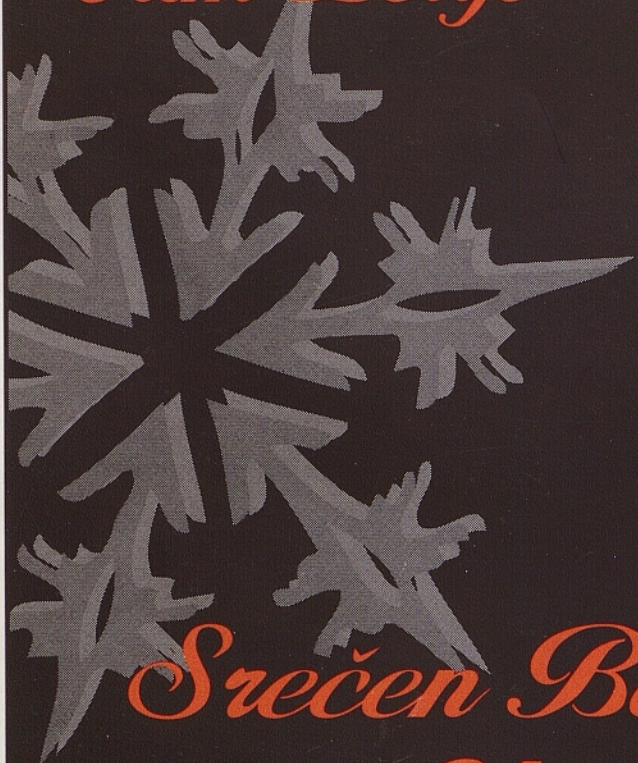
Ženja Leiler, Delo, Lj. 20.11.1996

"Le enega mi je žal: da nimam deset vnukov, da bi vsakemu od njih za prihodnji Božič darovala po en izvod, da bi vsakemu posebej brala zdaj to, zdaj ono prisrčno pesem, da bi se z njim živela zdaj v to, zdaj v ono poetično ilustracijo."

Mirella Urdih Merkuš, Erlangen

SLOVENSKE
ZADRUŽNE
BANKE

Vam Želijo

*Srečen Božič
in Uspešno
Novo Leto*

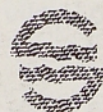
TVOJE DOMAČE BANKE

ZADRUŽNA KRAŠKA
BANKA

ZADRUŽNA KREDITNA BANKA
DOBERDOB

ZADRUŽNA KREDITNA BANKA
V SOVODNJAH

1997